Nomen possessoris si tu [illegible] cognoscere velis
In Bos[illegible] nicolaus est iste vocatus

1977
L
1058

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-143082-p0001-6

Cb 120

Script. Rom. in Quarto
N. 41

II 2.b 19

Interpretatio donati mi-
noris ſcholaſtice expone͂s diffinitio-
nes octo partiu͂ orationis cum accen
tibus earunde͂ in ſtudio Erphurdie͂ſi
per magiſtru͂ Bartholomeu͂ de Uſin
gen collecta et reuiſa ad dei laudem
et reipublice litterarie profectum.

B.C. AD LECTOREM.

Heus puer hunc iterum premimus ſtu/
dioſe libellum
Quo tibi gra͂matices pateat o͂me genꝰ
Inſtruit hic breuiter ꝯpendia pluria dices
Hoc nihil vtilius doctius eſſe nihil
Munere pro tanto dic ter q͂terq; benigne
Grates excubijs Bartholomęe tuis

Uenundat Erffordie in Officina Matthei Maler in
domo vulgariter (zum ſchwartzen horn) nu͂cu-
pato prope mercatorum pontem.

INterpretatio Donati Minoris ab

arte Cuius ſpecies eſt grãmatica congruũ ſumit exordiũ. Cũ philoſo-pho teſte a generalioribus ad ſpecialiora ſit procedendum.

Diffinitio artis.

¶ Ars eſt collectio multorum preceptorum in vnum finem tendentium.

vt Sartoria eſt collectio multorum docentium ſarcire et concinnare veſtem
Grammatica eſt collectio regularum docentium congrue loqui

Et dicit̃ ab arcto.as.are. quia arctis .i. breuibus ⁊ anguſtis preceptis cuncta cõclu-dit. Et grece vocat̃ techna. a quo technites .i. artiſcius. Uel dicit̃ a greco nomie arete quod valet virtus latine quia veteres artẽ pro virtute dixerunt vt vult Diomedes.

¶ Diuiſio artis.

Ars

¶ Mechanica eſt ars manualis que cum maculatiõe ⁊ fatigatiõe mẽbroꝝ ex-terioꝝ exercet̃: vt ſunt ſartoria: ſutoria: textoria: figularia ⁊ cetere. Et vocant̃ queſtuaria lucroſe ⁊ pecunioſe: q2 queſtus gratia ſunt inuente ad reuelãdum corpus ab indigentia ⁊ inopia: his eñi victus ⁊ amictus acquiritur.
Et dr̃ a greca dictõe machane: q̄ valʒ latie conat⁹ ſeu labor q̄ſi ars laboraria

¶ Liberalis eſt ars nobilis ⁊ ingenua q̄ ſine maculatiõe ⁊ fatigatiõe mẽbroꝝ exterioꝝ exercet̃. Et ſunt ſeptẽ ſcʒ grãmatica: logica: rhetorica: arithmetica: muſica: geometria ⁊ aſtronomia. q̄ diuidunt̃ in ſmociõales ⁊ mathẽaticales.

Artes liberales

¶ Sermociõalis ſunt q̄ tractant de ſermone: vt
¶ Grammatica que eſt de ſermone congruo
¶ Logica eſt de ſermone vero.
¶ Rhetorica q̄ eſt de ſermõe ornato Et illas tres multi vocant triuiales a triuio q2 olim in triuijs docebant̃ vt placet Diomedi Uel quia habẽt ſe ſicut tres vie in vnum finem tendentes ſcilicet in ſermonem vt vulgus dicit grãmaticorum.

¶ Mathematicales ſunt q̄ tractant de q̄ntitate: vt
¶ Arithmetica que eſt de numero incontracte.
¶ Muſica que eſt de numero ſonoroſo.
¶ Geometria que eſt de magnitudine menſura-bili incontracte.
¶ Aſtronomia que eſt de magnitudine mobili: quia de motu celi. Et illas quidam vocãt qua-driuiales a quadriuio vt Boetio placet.

¶ Si arguit̃ de artibus phyſicalibus ⁊ moralibus. Reſpondet̃ dicta intelligi vſu lo-quendi veteꝝ qui ſolũ predictas ſeptem vocauerũt artes liberales amminiculatiuas quia ſubſeruiunt altioribus qui vſus hactenus obſeruat̃. et a Martiano cõprobant̃. Poſſunt eñi generali nomine omnes diſcipline ingenue ⁊ liberales vocari artes libe-rales. vt metaphyſica medica ⁊ cetere.

Grammatica.

Eſt prima inter artes liberales. Circa quã tria introductorie ſunt notanda ſcʒ nomi-nis interpretatio. diffininitio. et diuiſio.

¶ Interpretatio nominis.

¶ Grãmatica interpretatur litteratura .i. ars litteraria: quia dicitur a gramma grece quod eſt littera latine. Non quod ſolũ litteras doceat ſed quia a litteris incipit. Do-cet eñi grãmatica quattuor ſcʒ litteras: ſyllabas: dictiones ⁊ orationes.

De littera.

¶ Littera eſt minima pars vocis compoſite. Uel ſic. Eſt vox ſcriptilis indiuiduus. Et ſunt viginti due apud latinos. ſcʒ A b c d e f g i k l m n o p q r ſ t v x y z.

H non eſt littera ſed aſpirationis nota. qui nec eſt vocalis necꝫ cōſonans. Et aſpiratio eſt ſonus uberius elatus vt dicendo habeo.

Et K ſcdm Priſcianū apud latinos iam eſt littera ſuperuacanea in cui⁹ locū ſubijt c ꝛ q ponitur autē ideo in numero litteraꝝ quia eſt vna de ſedecim primis lrīs quas primi latini ceperunt a grecis vt dicit Georgius valla.

¶ Dicit aūt lrā a lego ꝛ iter quaſi legitera. qꝛ legit vel legēti iter p̄bet. vt dicit Priſci.

¶ Diuiſio litterarum.

Littera Quaꝝ

¶ Uocalis eſt que plenā p ſe vocē facit. Et ſunt quinqꝫ ſcꝫ. a e i o ꝛ u. quib⁹ additur y ꝓpter dictiones quaſdam grecas ſermonū latinum intrantes.

Tres ſcꝫ a e ꝛ o nunquā tranſeunt in vim conſonantis.

Due aliqñ tranſeunt in vim conſonantis ſcꝫ i ꝛ u. ꝛ hoc contingit quādo ponūtur in principio ſyllabe vocali ſequente ꝛ ſic i ſonat g vt Juno ꝛ u ſonat f vt venus. Et i quādoqꝫ habet vim duplicis ꝯſonantis ſcꝫ quādo ponitur in medio dictionis ſimplicis figure inter duas vocales: vt maius eius peius ꝛc.

¶ Conſonans eſt que cum vocali ſonū facit aut precedente vt l. aut ſequēte vt b. vt ſunt relique littere omnes. Et ſunt triplices.

Conſonantes

¶ Mute ſunt que reſpectu aliarum litteraꝝ parum ſonant vt ſunt que cum vocali ſequente ſonum faciunt preter f. Et ſunt nouem ſcꝫ b c d f g k p q t.

¶ Semiuocales ſunt que a vocalibus incipiunt ꝛ in ſe deſinunt. Et ſunt ſeptem ſcꝫ l m n r s x z. Hic excipit f ſcdm Priſcianū. quia cum liquida vocalem precedentem facit cōmunem quare muta eſt ꝛ non ſemiuocalis.

¶ Liquide ſunt que poſt mutā poſite vocalem precedentem faciunt ancipitem. i. communem in carmine. Et ſunt quattuor ſcꝫ l m n r vt tenebre cathedra aretrum.

Sed x ꝛ z duple vocant: quia habent vim duplicis cōſonantis ꝛ ponunt loco duaꝝ ꝯſonantiū: quia axis antiquitus ſcribebat acſis ꝛ apex ſcribebat apecs. Et grecisso verbum. Cum ſimilibus ſcribit iam per z vt ſic grecizo patrizo ꝛ cetera.

¶ Accidentia litterarum.

Sūt

¶ Nomen eſt vocabulum quo littera ꝓnunciatur: vt dicendo a b c.

¶ Figura eſt diſpoſitio qꝫ ſcribēdo dinoſcit: vt o eſt orbicularꝫ figure ꝛ m trilinialis.

¶ Poteſtas eſt ꝓprietas qua vna ab alia diſtinguit officialiter: vt eſſe vocalem vel cōſonantem ꝛ hoc eſt potiſſimū accidentiū quo quia h caret non eſt vera littera vt dicunt verſificatores.

¶ De ſyllaba.

¶ Syllaba eſt cōprehenſio litteraꝝ vno ſpiritu ꝓlatarū vt pa. ter. Et vocalis ſeorſuz ſonum faciens nō niſi abuſiue dicit ſyllaba vt ptꝫ ex ratione noīs: exemplū vt Maria. Interpretat aūt ſyllaba connexio quoniā ſyllabe grece valet connexio latine qꝛ connectit litteras. Et dicit a ſyn quod eſt con ꝛ lambano. i. capio.

¶ Accidentia ſyllabarum.

¶ Accentus. i. tenor eſt lex eleuandi vel deprimendi: et ſunt tres verſus. Deprimit ipſe grauis vocē tollit ſed acutus: Aſt circūflexus vocē leuat eleuat ꝛ primit ipſam.

¶ Acutus eſt lex eleuādi vt mercurii virgili benefacis fide iubes eleuant penultimam quamuis ſit naturaliter breuis. Nam accentus in prolatione eſt potior tempore quia vocalitas ſuperat regulā in grammatica vt dicit Gellius.

¶ Grauis eſt lex deprimēdi ꝛ aliquādo penultimā deprimit quāuis ſit longa.

¶ Circūflex⁹ eſt lex eleuādi ꝛ deprimēdi vt roman⁹ accēt⁹ q̄ paꝝ āpli⁹ curat

Sūt Tempus eſt mora ꝓlatiōis ſyllabe. Eſt aūt ſyllaba triplex ſcꝫ Breuis q̄ habꝫ

vnū tēpus. Lōga q̄ habꝫ duo tp̄a: et Cōmunis q̄ qñq; lōgat̄ ⁊ qñq; corripit̄.
¶ Spiritus eſt aſpera vel lenis prolatio: vt habeo amo.
¶ Numerus litterarum qui maximus terminatur in ſenario vt ſtirps.
¶ A ſyllaba em̄ vnigrāma ꝓceditur ad hexagrāmam. i. ſex litterarum.

¶ De dictione.

¶ Dictio eſt integrū vocabulum alicuꝰ ſignificatiuū: dicitur em̄ a dicendo: quis aliquid dicit. i. ſignificat vt homo: aſinus: equus. Et accidentia dictionū ſunt accidētia octo partium orationis quia dictio eſt pars orationis.

¶ Diuiſio dictionis.

¶ Latina eſt que a latinis. i. romanis eſt impoſita: vt homo aſinus lotiū ⁊c̄.
¶ Greca eſt q̄ a grecꝫ eſt impoſita vt ātropos media ꝓducta. i. hō. Et mlte taliū recepte ſunt inter latinas vt pr̄ vrina ⁊cēis. que ſunt dictiones grece.
Dictio ¶ Barbara eſt que ab alia notione eſt impoſita vt Gaza. i. theſaurus pſicū vocabulum eſt. Maſtruca ſardum eſt. Auca gallicum. ſtuba germanicum Que aūt nationes barbare ſint patet his verſiculis. Exceptis grecis exceptis atq; latinis. Jure poteſt dici barbarus omnis homo.

Ex quo ptꝫ triplicem eſſe ſermonē ſcꝫ latinū grecum ⁊ barbaꝝ q̄ꝝ primi duo regulares ſunt ⁊ artificiales: tertius ṽo rudis eſt ⁊ incultꝰ: qꝛ nullꝰ incidit regulis ſonatq; alioꝝ reſpectu ſicut plumbū compatū ad auꝝ ⁊ argentū ſcd̄m Diomedē grāmaticū.

¶ De oratione.

¶ Oratio eſt contextus verborum cum ſenſu. i. plurium dictionū aggregatio: vt homo eſt animal rationale. Et eſt duplex ſcꝫ congrua ⁊ incongrua.

¶ Regularis q̄ eſt ꝯformis regulis ꝯgruitatis vt homo currit.
¶ Cōgrua eſt duplex ſcilicꝫ ¶ Figuralis que eſt ꝯformis figure ꝯſtructiōis ꝑmiſſiue vt eſt orō appoſitoria: euocatoria: cōceptoria: ꝓleptica: zeugmatica vel ſynecdochica: vt paulus doctor gentiū: ego paup ludo.
Orō
¶ Incongrua eſt que non eſt conformis regulis congruitatis nec figuris ꝑmiſſiuis ⁊ illa duplex eſt ſcꝫ ſoloeciſtica ⁊ impedimentalis.

¶ Soloeciſtica eſt oratio incōgrua nulla authoritate prolata vt dicendo albus mulier. ſponſa pudicus. vnde Alexander. Eſt ſoloeciſmus incōgrua copula vocū. Ut ſi dicatur vir bellica ſponſa pudicus. vbi Alexander poſuit pentaſyllabum loco nominis. tetraſyllabi. Nec poteſt legi in ſuo verſu
Oratio quattuor ſyllabis quia ſoloeciſmus habet primā breuem.
Impedimentalis eſt orō incongrua aliqua tamē authoritate ꝓlata. vt eſt oratio cadens ſub figura conſtructionis ꝓhibita: qualis eſt ſyntheſis ⁊ antiptoſis. Exemplū primi. Ouidius. Turba ruūt hymen clamant. hymee freq̄ntant. exm̄ ſcdi. Uergiliꝰ. Urbē quā ſtatuo vr̄a eſt ſubducite naues.

¶ Diffinitio grāmatice.

¶ Grāmatica eſt recta ſcribendi ⁊ loquēdi ſcientia. Uel ſic grāmatica eſt ſcientia doſens recte ſcribere: intelligere: componere: et pronunciare.

¶ Recte ſcribere. i. ſyllabicare cōponendo litterā littere vt fiat ſyllaba.
¶ Recte intelligere. ſcꝫ quid dictio ſignificet ⁊ cuius ſit pars orationis.
¶ Recte componere. ſcꝫ dictionem dictioni vt fiat oratio.
Dicitur ¶ Recte ꝓnunciare. ſcꝫ ſyllabas dictionū in oratione poſitaꝝ ſcd̄m debitū accentū tempus ⁊ ſpiritū. Ex quo patꝫ illam diffinitionē dari per quattuor conſiderata grāmatice quibus coaptantur quattuor ſpecies que dicuntur partes grāmatice ſcꝫ orthographia: ethymologia: ſyntactica et proſodia.

¶ Species grāmatice.

¶ Orthographia eſt recte ſcribendi ſciētia. Dicit̄ em̄ ab orthos grece qđ eſt rectum latine: et graphia ſcriptura. quaſi recta ſcriptura. vt fulcio ſarcio cum c ſcribuntur. ſentio autem et quatio cum t vt docet ſecunda perſona.

¶ Ethimologia eſt recte intelligendi ſcientia. et interpretaꝛ originatio ⁊ veriſloquium. quia docet veram dictionū originem ⁊ ſignificationē. et vlterius cuius partiſorationis ſit queuis dictio. Dicitꝛ em̄ ab etymos quod eſt verū ⁊ logos ſermo vel ratio ꝛc. Et hanc Diomedes vocat horiſticā. i. definitiuā. quia diffinit octo parteſorationis. Ab horos quod eſt terminus ⁊ finis.

Sūt ¶ Syntactica eſt recte cōponendi ſcientia. et interpretaꝛ conſtructoria. quia docet conſtruere dictiōes in oratiōe regulariter vel figuraliter. Hanc Diomedes vocat methodicam que continet regimen ⁊ conſtructionem.

¶ Proſodia eſt recte pnunciādi ſcia: et interptaꝛ accēt⁹. Dicitꝛ em̄ a pros. i. ad ⁊ ode. i. cātus. qꝛ docet ſyllabas accētuare. lōgeqꝫ vel correpte pnūciare.

Ut ¶ Uectigal ſinapi conclaue cicatrix clamdeſtinus antiphona idolum propola anriptoſis ꝛc. longant mediam.
¶ Reptile cophinus vegetus criſtallinus contrauerſia pſelitus ꝛc. breuiant mediam ſyllabam. Et aliquibus aliquando habēt accentum in antepenultima acutum.

¶ Hanc Diomedes nominat exegeticam. i. pronunctiatiuā grāmaticam.

¶ Diuiſio grāmatice.

¶ Grāmatica quo ad tertiā ſpeciem diuiditꝛ in preceptiuā: pmiſſiuā: et phibitiuam.

¶ Preceptiua eſt que tradit regulis ꝯgruitatis ⁊ vocaꝛ grāmatica regularis ſub q̄ cadūt oēs oratiōes regulariter. i. ſimpliciter ꝯgrue vt alb⁹ hō. hō currit

¶ Permiſſiua eſt que traditꝛ figuris ꝯſtructionis permiſſiuis quibus licet nobis vti in vtraqꝫ oratiōe tam pſaria. i. ſoluta q̄ꝫ carminali. i. metrica. Et vocatur grāmatica figuralis ꝛc. Sub qua cadunt orationes figuraliter congrue ⁊ appoſitorie euocatorie ⁊ cetere.

Grāmatica ¶ Prohibitiua eſt que traditur figuris cōſtructionis nobis phibitis quib⁹ nō licet nobis vti vſu loquēdi phibente qui magiſter ⁊ rector eſt noſtri ſermonis vt dicit Quintilianus. Et vocaꝛ grāmatica impedimentalis quia impedimur vſu prohibente vti illa ſub qua cadunt oratiōes impedimentaliter incōgrue. Hanc phibitionē confirmat Alexander his verſibus. Uſu cōmuni tamen hoc non debet haberi. Sed non eſt nobis cōſtructio congrua talis. Hee enim figure ⁊ oratiōes viciū habent tollerabile pter reuerentiā authoꝝ ⁊ metri neceſſitatē ſed nō imitabile pter incongruitatē. ſaltem in oratione ſoluta Metra em̄ multa ferunt que reſpuit oratio ſoluta vt dicit Quintilianus.

¶ De vicijs grāmatice.

¶ Uitia grāmatice rudia ſunt duo ſcʒ barbariſmus ⁊ ſoloeciſmus.

¶ Barbariſmus.

¶ Eſt vitioſa corruptio vocabuli verſus. Barbaris eſt vocis corruptio facta latine. Hoc vitium facimus dicendo domina dominus ⁊ fit dupliciter.

¶ Primo ſcribendo. vt dum vna littera male ſcribitur p alia vel obmittitur aſpiratio debita vel duplicatur littera nō duplicanda ⁊ alijs multis modis.

Scʒ ¶ Secūdo pferendo vt longando ſyllabam correptam vel pductā corripiēdo vel declinando in ſingulari dictionē pluralis numeri tantum ꝛcꝫ.

Ex quo patet hoc vicium eſſe contra orthographiam: ethymologiam ⁊ pſodiam. Sed apud poetas ⁊ authores vocaꝛ metaplaſmus. i. trāſformatio. cuius ſpecies ſunt ſyncopa epenteſis apocopa ꝛc.

¶ Soloeciſmus.

¶ Eſt vitioſa conſtructio dictionum in oratione abſqꝫ authoritate. vnde Alexander. Eſt ſoloeciſmus incongrua copula vocum. Ut ſi dicatur vir bellica ſponſa pudicus. Et apud poetas ⁊ authores excuſaꝛ ſchemate. i. figura ꝯſtructiōis impedimētali: et vocaꝛ alio noīe ſcribligo ⁊ imparilitas. Et hec duo vitia nobis phibenꝛ dicēte Alexandro. Barbarꝫ ⁊ ſoleo penit⁹ tibi ſunt fugiende. Sūt etem̄ vitia nulla rōne redēpta.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-143082-p0008-5

De Nomine

Partes orationis quot ſunt. Octo. que. Nomē Pronomen Verbum Aduerbium Participium Coniunctio Prepoſitio Interiectio.

¶ Donatus librum ſuum a numero partiū orationis auſpicat̄ ⁊ vtitur diuerbio id eſt querit ⁊ reſpondet quē proceſſum obſeruat a principio in finem vſq; vt claret.

¶ Notandum eſt primo partem orationis capi dupliciter ſcʒ cōplexe ⁊ incomplexe.

Pars orationis capitur ¶ Primo cōplexe vt eſt due dictiones ⁊ oratio quedā: et ſic nulla dictio vocat̄ pars orationis niſi iam preſentialiter in aliqua orōne ponat̄.
¶ Secundo incomplexe vt eſt vna dictio compoſite figure ex recto ⁊ obliquo et ſic oē vocabulum ⁊ oīs dictio alicuius ſignificatiua dicitur pars orationis nō curando an ponatur in oratione vel extra orationem. et taliter debet capi in preſenti.

¶ Deſinitio pars orationis.

¶ Pars orationis eſt dictio apta nata ingredi orationem latinam.

Dicit̄ ¶ Dictio vbi excludit̄ oratio integra q̄ inq̄ntuʒ talis nō dicit̄ hec pars orōnis.
¶ Apta nata. q: nō eſt neceſſe ꝙ pars orationis actualiter ponat̄ in oratione.
¶ Orationem latinā quod additur ex congruentia: quia hic non de oratione greca neq; barbara ſed de oratione latina agitur.

¶ Diuiſio partis orationis.

Pars orōis ¶ Declinabilis eſt dictio potēs inflecti caſualiter vel tēporaliter. Et ſunt quattuor ſcʒ nomen: pronomen: verbum ⁊ participium.
¶ Indeclinabilis eſt dictio nō potens inflecti caſualiter vl' tēporaliter ⁊ ſunt etiam quattuor ſcʒ aduerbiū: coniunctio: prepoſitio: interiectio.

¶ Secundo notandum eſt quod de numero partiū orationis ꝯtingit loqui dupliciter.

Scʒ ¶ Primo in ſignis: et ſic ſunt tm̄ octo ſcʒ illa octo ſigna nomen: pronomen: verbum: aduerbiū: participiū: coniūctio: ꝑpoſitio ⁊ interiectio. Quia illa octo ſigna ſignificant oēs dictiones potentes ingredi orationes latinas.
Ut ¶ Nomen ſ̄cat dictiones noīales q̄ ſunt homo aſinꝰ equus lupus ⁊c.
¶ Pronomē ſ̄cat dictiōes ꝓnoīales q̄ ſunt ego tu ſui ille ipſe iſte hic is
Uerbū ſignificat dictiones verbales que ſunt amo doceo.
¶ Scđo in ſignatꝭ: et ſic ſunt infinite. i. in nūero nobis incerto q: ſic oēs dictiones q̄ pñt ingredi oratiōnē latinā vocāt̄ ptes orōnis: ſicut ſunt hō: aſinꝰ: equꝰ

¶ Si arguit̄ greci ponunt articulū ꝓ ſpeciali parte oratiōis ergo ſunt plures q̄ʒ octo Item veteres latini ponunt appellationē ⁊ vocabulum ꝓ ſpecialibꝰ partibus orationis: igit̄. Reſpondet̄ latinos cōprehendere articulum in pronomine quod greci nō faciunt. Ad ſcđm dicitur appellationē ⁊ vocabulū ſatis includi in nomine. Unde apud veteres illa tria ſic differebant.

Quia ¶ Appellatio ſignificabat nomen appellatiuū animalis vt leo equus.
¶ Uocabulum ſignificabat dictionem cōem rei inanimalis vt arbor lapis.
¶ Nomen ſignificabat dictionē ꝓpriū hominis vel dei vt Joannes appollo.
Que acceptio iam antiquata eſt ⁊ obliterata quia nomen iam dicitur omnis dictio nominalis ſiue ſit propria ſiue cōmunis etiam cuiuſcunq; rei.

Nomen eſt pars orationis cum caſu corpus aut rem proprie communiterue ſignificans.

¶ Pro declaratione ⁊ expoſitione diffinitionis notandum eſt primo illum terminum

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-143082-p0009-4

nomen ſignificare dictiones nominales quales ſunt homo:aſinus: equus: et cetera. quia illis conuenit diffinitio vt patet.

¶ Secundo Notandū eſt differentia inter ſignificare corpus ⁊ ſignificare rem.

¶ Corpus eſt ſignificare rem corporalem.i.groſſā ſenſu perceptibilem. vt
Signi- albū: nigrum:homo:aſinus:calidum:frigidum.
ficare ¶ Rem eſt ſignificare rem incorporalem.i.ſubtilem non ſenſibilem ſed intel-
ligibilem vt deus:anima:ſcientia :virtus. Res eñ hic nō accipit̄ tranſcen-
denter ſed pro re incorporali vt volunt grāmatici:dogmatici.

¶ Tertio Notandum eſt quid ſit ſignificare proprie ⁊ quid cōmuniter.

¶ Proprie eſt ſignificare ſingulariter ⁊ incōmunicabiliter qualiter ſignificāt
Signi- nomina ꝓpria:vt ioannes:petrus:paulus:roma: tyberis.
ficare ¶ Cōmuniter eſt ſ̄care cōmunicabilit̄ qualiter ſ̄cant noīa appellatiua :vt
homo:equus:lapis:lignū:vrbs:flumē:cōīcant eñ illa noīa pluribꝰ rebus.

Ex quibus colligit̄ talis diffinitiōis intellectus. Dictio noīalis eſt pars orātiōis decli-nabilis caſualis rem corporalem vel incorporalem ſ̄cans ſingulariter vel cōīter.

¶ Pars orationis declinabilis: vbi excludunt̄ quattuor ꝑtes indeclinabiles.
Caſualis:vbi excluditur verbum quod nullius eſt caſus.
¶ Rem corporalem.i.eſſentiam aliquā ſenſibilem vel intelligibilem nō curan-
do an ſit ſubſtantia vel accidens.
Dicit̄ ¶ Significās qd̄ debet intelligi ꝑmanēter.i. ꝑ modū habitꝰ ⁊ quiet̄ vbi ex-
cludit̄ participiū quod ſ̄cat tranſeunter.i.ꝑ modū fluxus ⁊ fieri ſicut ſuū v̄bū
¶ Proprie vel cōmuniter vbi excluditur ꝓnomen ꝓut ille particule includunt
qualitatē:q̄ ſcd̄m Remigiū nomen ſ̄cat ſubſtantiā .i. eſſentiā cum qualitate
ꝓnomē vero ſine qualitate cuiꝰ dicti expoſitio patebit circa diffinitionē ꝓnoīs

Sed noīa ficta vt Chimera:centaurꝰ:vacuū ⁊c̄. ſ̄cant rem corporalē imaginariā. Et nomina ſyncatgorematica vt ſunt omnis:nullus:nemo:quilibet aliquis ⁊c̄. ꝯſignifi-cant corpus vel rem. Diomedes tñ cum multis alijs grāmaticis dicit talia eſſe ꝓno-mina:quia ſine qualitate ſignificant ſicut pronomina.

Sed abſtracta priuatiua vt cecitas ignorātia nuditas tenebre ⁊c̄. quod priuant pri-uatiue ſignificant.i.cum expreſſione negationis vt tenebre valet non lux ⁊c̄.

¶ Quarto Notandum eſt nomen eſſe duplex ſcʒ declinabile ⁊ indeclinabile.

¶ Declinabile eſt quod in diuerſis caſibus diuerſas habet terminationes: vt
homo hominis homini:magiſter magiſtri magiſtro.
No- ¶ Indeclinabile eſt quod in oīmbus caſibꝰ quos habet eandē retinet termi-
men nationē:vt nequā ꝑ oēs caſus:nephas ꝑ tres caſus ⁊c̄. Vocat̄ aūt nomē inde-
clinabile nō caſualiter ſed terminaliter cū nomen ſit pars orōnis declinabilis.

Nomini accidunt ſex ſcʒ Qualitas Comparatio Genus Numerus Figura ⁊ Caſus.

¶ Pro intelligendo textu notandum eſt primo accidens duplex eſſe.

¶ Realis inheſionis eſt qualitas inherens alicui ſubiecto:vt albedo nigredo
caliditas ſciētia virtꝰ ⁊c̄. Sic dicit̄ oīe ens mūdi aut eſſe ſubſtantiā aut acci-
dens. Et illud realiter diſtinguit̄ a ſuo ſubiecto de quo hic non agitur.
¶ Predicatiōis ſeu denoīationis eſt terminꝰ q̄ accidētaliter dicit̄ de alio ꝓpt̄
Acci- accidentalē ꝓprietatē quā importat: vt albū eſt accñs illiꝰ termini homo : q̄
dens accidit homi in ſe hr̄e albedinē:qualitas eſt accñs dictiōis noīalis :q̄ accidit
dictioni noīali ſignificare ꝓprie vel cōīter. Et illud accñs diſtinguit̄ realiter a
ſuo ſubiecto in ſigno ſed nō ſemꝑ in ſignato : q̄ quādoq; idem ſ̄cat cum ſuo
ſubiecto vt pʒ de accidentibꝰ octo partium orōnis:et latiꝰ pʒ in logica.

¶ Secundo Notandum eſt accidentia octo partium orationis eſſe accidentia denominationis et eſſe duplicia.

Scʒ

¶ Reſpectiua que reſpiciunt congruitatem: vt ſunt iſta quattuor genus: numerus: perſona: caſus. Quia illis variatis indebite variatur etiam congruitas orationis vt dicendo albus mulier: homo currunt.

¶ Abſoluta que non reſpiciunt congruitatē vt ſunt qualitas: figura: declinatio: ſpecies: cōiugatio ꝛc. quia illis variatis nō variaẗ cōgruitas vt claret.

¶ Tertio Notandum eſt accidens nominis ſic deſcribi. Eſt ꝓprietas accidentalis cōueniens dictioni nominali inquantum tali. Et Donatus ponit ſex quibus adduntur multa alia ſcʒ ſpecies: motio: perſona ꝛ declinatio. Nec eſt neceſſe illa reduci ad alia quia ſunt propria accidentia. Nec apparet ad quid valeat illa reductio patellaris ꝓletariis triuialibuſqʒ grammaticis dediſcenda docentibus conſueta.

Dicit

¶ Proprietas accidentalis: quod non intelligitur per inheſionem ſed denominationem: quia accidens nominis eſt ipſum met nomen ſm aliquā accidentalem proprietatem cōſideratum. exempli gratia. qualitas nominis eſt aptitudo ſignificandi proprie vel cōmuniter: que aptitudo non eſt aliud quā ipſum nomen ſub tali ratione ſignificandi conſideratum.

¶ Inquantum tali. i. inquantū eſt ethymologie cōſiderationis. quia nomini inquantum res quedā eſt accidit album vel nigrum loquēdo de nomine ſcripto. Inquantum vero eſt ſyntactice cōſiderationis accidit ei regere ꝛc.

Qualitas nominum in quo eſt: Bipartita eſt.

¶ Hic qualitas nominis primū accidens diuiditur in duas ſpecies ſcʒ in propriam et appellatiuam. Pro intelligendo illo accidente notādum eſt primo qualitatem eſſe duplicem: ſcʒ realem ꝛ nominalem.

Qualitas

¶ Realis eſt forma accidentalis inherens alicui ſubiecto: vt albedo nigredo ſcientia ꝛ virtus. Et de illa non agitur hic.

¶ Nominalis eſt aptitudo. i. ꝓprietas nomīs ſignificandi rem ſuam diſcrete vel cōiter. Et illa diciẗ ad ſimilitudinē qualitatis realis qꝛ ſicut ꝑ q̄litatē realē vna res cognoſciẗ accidētaliter differre ab alia: ſic ꝑ preſentem qualitatē vnū nomē cognoſciẗ accidētaliter differre ab alia: ſcʒ an ſit ꝓpriū vel appellatiuū

¶ Et qualitas nominalis diuiditur in propriam ꝛ appellatiuam.

Qualitas

¶ Propria eſt aptitudo nomīs ſignificandi rem ſuam ſingulariter. i. incōmunicabiliter. Cuiꝰ q̄litatʒ ſunt noīa ꝓpria vt ioannes petrus roma tyberʒ ꝛc.

¶ Appellatiua eſt aptitudo nominis ſignificandi rem ſuam cōmuniter. i. cōmunicabiliter: vt homo equus. Item ſol phenix ſignificant cōmuniter quāuis vnam ſolam rem: qua ſub conceptu cōmunicabili pluribus: defectus enī plura ſignificandi nō eſt in illis terminis ſed in rebus que ſi aliqua potētia fierent plures ſignificarentur illis nominibus abſqʒ noua impoſitione.

¶ Et volunt grāmatici qualitatē attendi penes ſignificationē impoſitoriā ꝛ nō reſtrictoriā: quare dicēdo ille homo. ibi homo eſt appellatiue q̄litatʒ quāuis ſignificet ſingulariẗ.

¶ Secundo Notandum eſt quid ſit nomen ꝓpriū ꝛ quid appellatiuū

Nomen

¶ Proprium eſt nomen vnius ſm Donatum. i. cui repugnat ſignificare plura vniuoce. verſus. Non licet vniuoce ꝓprium tibi plura notare: vt ioannes Dicitur vniuoce qꝛ equiuoce. i. diuerſis impoſitiōibus pōt plura ſignificare: vt ioannes equiuoce ſignificat quoſlibet homines hoc nomine vocatos.

¶ Appellatiuū eſt multorum ſm Donatū. i. cui nō repugnaẗ ſignificare plura vniuoce verſus. Appellatiuis varias res vniuocabis. vt homo.

¶ Tertio Notandum eſt veteres grāmaticos diuidere ꝓprium nomen in quattuor.

Que ſunt

¶ Prenomen eſt quod preponitur nomini vt publius.
¶ Nomen eſt quod proprium eſt rei quã nominamus vt Cornelius.
¶ Cognomen eſt cognationis nomen vt Scipio.
¶ Agnomen eſt quod ab euentu imponitur vt Aphricanus.

Comparationis gradus ſunt tres ſcʒ Poſitiuus Comparatiuus ⁊ Superlatiuus.

¶ Secundũ acciñs nõis eſt cõparatio: ꝗ q2 fit ꝑ gradꝰ ideo prius agit de gradibꝰ.

¶ Gradus comparationis.

Eſt dictio ſignificans ſuum ſignificatum cum exceſſu vel ſine exceſſu.

Gradꝰ

¶ Poſitiuus eſt qui ſcat ſine exceſſu vt albꝰ. A quo formant reliqui duo.
¶ Comparatiuus eſt qui ſignificat cum exceſſu citra terminũ vt albior.
¶ Suplatiuꝰ eſt qui ſignificat cũ exceſſu in termĩo vt albiſſimꝰ: quia vltra ſuperlatiuũ non eſt cõparatio: niſi capiat poſitiue vt ꝓximus ꝓximior.

¶ Formatio comparatiui.

Comparatiuus formatur a poſitiuo vel

¶ Secunde declinationis a gtõ ſingulari corripiendo i ⁊ addendo or vt albior ab albi: doctior a docti ⁊c. Sed ſiniſterior pudicitior ſpurcitior magnificentior excipiuntur: qui figuraliter formantur ꝑ epectesim euphonie cauſa que ſupat regula ⁊ analogiã vt dicit Gellius. Sed Marcialis dicit ſpurcius in cõparatiuo. Sordidſus nihil eſt: nihil eſt te ſpurcius vno.
¶ Tercie declinationis a dtõ ſingulari corripiendo i ⁊ addendo or: vt fortior a forti felicior a felici. Sed iunior excipitur pro iuuenior per ſyncopam ſcdm Priſcianũ. Sed Georgius valla dicit venire a iunis a quo dicunt iunicis que ſunt tenere etatis boues femine que iam ceſſarunt eſſe vitule. Itẽ nequior ⁊ potior excipiuntur: quia a nominibus indeclinabilibus veniunt ſcʒ nequã ⁊ potis. Sed dis adiectiue captũ format ditior ditiſſimꝰ. Diues vo regulariter format diuitior. Ouidius Oppida ſunt regni diuitiora mei. Tulius. Inde ille licentior ⁊ diuitior fluxit dithyrambus.

¶ Forma ſuperlatiui.

Superlatiuus formatur a poſitiuo tripliciter ſcilicet

¶ Primo a gtõ ſingulari ſecũde declinationis poſitiui in us terminati ſimpliciter addendo s ⁊ ſimus vt doctiſſimus albiſſimus. Excipitur plentiſſimus a plus dicitur etiam pɩ̃ſſimus. Item excipit maturrimus a maturus dicitur etiam maturiſſimus. Item excipitur magnificentiſſimus a magnificus ⁊ ſimilia.
¶ Secundo a gtõ ſingulari tertie declinationis poſitiui non terminati in r addendo ſimus vt fortiſſimꝰ feliciſſimus hebetiſſimus. Excipiuntur quinqꝫ que ſignificantur hac dictione fagus quia habent limus vt ſunt facilis agilis gracilis humilis ⁊ ſimilis. Excipit etiã veterimꝰ a vetus ſed Ennius poſuit veter antiquã poſitiuũ qui iam oblitteratus eſt ⁊ indeſuetudinem abijt.
¶ Tertio a nominatiuo terminato in r ſecũde vel tertie declinatiõis ſimpliciter addendo rimus vt pigerrimus pauperrimus. Excipitur dextimus ſiniſtimus ⁊ ſaturiſſimus a ſatur.

Que nomina comparantur appellatiua duntaxat qualitatem aut quantitatem ſignificantia.

¶ Hic agitur de comparatione ⁊ oſtenditur quibus nominibus conueniat ⁊c.
¶ Pro intelligendo textu notandum eſt primo comparationem eſſe duplicem.

Cōparatio:
¶ Realis eſt rei ad rem facta collatio.i. aſſimilatio pluriū rerum in aliquo vt Joannes eſt ita doctus ſicut petrus. Ceruꝰ eſt velocior equo ⁊c.
¶ Grāmaticalis eſt deriuatio vnius gradus ab alio. Uel eſt pluriū nominū adiectiuoꝝ in diuerſis gradibus debita collatio vt albus albior albiſſimus Et illa vlterius duplex eſt ſcʒ regularis ⁊ irregularis.

Cōparatio:
¶ Regularis eſt quando cōparatiuus ⁊ ſuꝑlatiuus regulariter formantur a ſuo poſitiuo vt doctus doctior doctiſſimus pauꝑ pauꝑior pauperrimus.
¶ Irregularis eſt quādo cōparatiuus ⁊ ſuꝑlatiuus irregulariter formātur a ſuo poſitiuo vt bonus melior optimus: malus peior peſſimus: magnus maior maximꝰ: paruus minor minimꝰ: multus plurimꝰ: ſiniſter ſinisterior ſiniſtimꝰ

¶ Secundo diuiditur comparatio completam ⁊ incompletam.

Cōparatio:
¶ Cōpleta eſt in q̄ ſunt oēs gradus cōparationis vt albꝰ albior albiſſimꝰ.
Incōpleta eſt q̄ i vno gradu deficit exm̄ de
¶ Poſitiuo vt ocior ociſſimus.i. velociter que cōparatio habʒ grecum poſitiuū ocys quo latini nō vtuntur. Item deterior deterrimus poſterior poſtremus prior primus que cōparatio habʒ bene aliquid vice poſitiui ſcʒ verbū prepoſitionem ⁊ aduerbium ſcʒ detero poſt pridem.
¶ Comparatiuo vt multus plurimꝰ: multa plurima: ſed in neutro dicit multū plus plurimū. Item ſtrenuus dubius plus tenuus carent ꝓprio cōparatiuo ſed habent ꝑ circumlocutionem vt ſtrenuus magis ſtrenuus ⁊c. Plautus tamen ponit ſtrennuior ⁊ Tullius tenuior.
¶ Suꝑlatiuo vt Juuenis iunior adoleſcēs adoleſcētior ſenex ſenior. Legit tm̄ de ſctō Joanne baptiſta qđ fuerat ſeniſſimis parētibꝰ natꝰ ſʒ ille ſuꝑlatiuꝰ nō cadit i vſuʒ nrm

¶ Secundo Notandum eſt nomen duplex eſſe ſcʒ ſubſtantiuū ⁊ adiectiuum.

Nomē:
¶ Subſtantiuū eſt quod poteſt per ſe ſtare in oratiōe ⁊ reddere ſuppoſitū Uel ſic eſt qđ nō mouet ꝑ tria genera ſʒ bene ꝑ duo vt lapis hō dn̄s. Et dr̄ a ſubſtātiuo q: ꝑ ſe ſtare pōt in oratiōe ⁊ reddere ſuppoſitū verbo.
¶ Adiectiuū eſt quod nō poteſt ꝑ ſe ſtare in oratiōe ⁊ reddere ſuppoſitum Uel ſic eſt quod mouetur ꝑ tria genera vt omnis nullus albus niger. Et dicitur ab adijciendo quia adijcitur ſubſtantiuis: Et illud duplex eſt.
Scʒ
¶ Sincategorematicū eſt quod ſolum cōſignificat vt om̄is nullus quilibet aliquis vter neuter ⁊c. Et illud alio noīe vocat vocis tantū quia mouetur ſed non ſignificat aliquid per modum adiacētis alteri ſed ſolum conſignificat ⁊ illud non comparatur.
¶ Cathegorematicū eſt quod ſignificat aliquid ꝑ modū adiacentis alteri vt albꝰ niger ⁊ illud eſt adiectiuū ſecundū vocem ⁊ ſ̄cationem ſimul quia mouet ⁊ ſignificat adiectiue. Et huic cōuenit cōparatio.

¶ Tertio notandum eſt donatum ponere duas conditiones ad comparandum.

Conditio:
¶ Prima q̄ nomen tale ſit appellatiuū quare ꝓprium nomen non comparat Niſi tranſſumatur pro appellatiuo vt nero neronior pro nequā codrus codrior pro paupere ſalomon ſalomonior pro ſapiēte.
¶ Secunda q̄ tale nomē adiectiue ſignificet qualitatem intenſibilem vel remiſſibilem vel quantitatē augmentabilem vel diminuibilem.

¶ Adiectiue vbi excludunt abſtracta que ſubſtantiue ſignificant qualitatem vel quantitatem vt magnitudo albedo talia em̄ non comparantur.
¶ Qualitatē vel quantitatē vbi excludunt adiectiua ſyncathegorematica vt oīs nullꝰ quidā ⁊c. q: talia ſolū ꝯſignificāt. Itē rōnale vt eſt diffīa hominis.

Dicit ¶ Intenſibilem vel remiſſibilē ꝓpter excludere illa adiectiua par impar triā
gulare circulare orbiculare figurale ꝛ cetera : qꝛ nō ſuſcipiūt magꝭ ꝛ minus.
¶ Item riſibile flebile Rationabile autem comparatur.
¶ Augmentabilē vel diminuibilē ꝓpt excludere illa bicubicū tricubicū peda
le bipedale ꝛc. q̄ non cōparant quāuis em̄ vnū bicubicū vel pedale ſit maius
alio extēſiue bicubicū tn̄ vel pedale inq̄ntū tale nō dicit augeri vel minui.

¶ Debet etiam attendi vſus loquendi authoꝝ ꝓpter illa mediocris ocularis auricu‐
laris angelicus: aureus: argenteus: ſingularis ꝛc. dicit em̄ Laurentius valla ſingu‐
lariſſimus barbarū eſſe quemadmodum nō dicitur vniciſſimus ab vnicus ꝛc.
¶ Item coloratum in ſignificato ꝓprio non cōparatur ſed dum capitur pro ornato
dicitur coloratior ſicut de coloratū pro deformi. Et plenus ꝓ abundans comparat.
¶ Item rectus ſimilis equalis quādo dicunt indiuiſibilitatē non comparant dū ve‐
ro diuiſibilitatē poſſunt comparari vt rectus ꝓ non multū obliquo ꝛ ſimilis ꝓ cōue‐
niente cum aliquo in qualitate ꝛc. Rotundus comparat Apuleius.

Comparatiuus cui caſui deſeruit ablatiuo vtriuſq; numeri.

¶ Hic donatus incidenter oſtendit regimen comparatiui ꝛ ſuperlatiui quod princi‐
paliter pertinet ad ſyntacticam.
¶ Ubi notandum eſt comparatiuum capi quadrupliciter.

¶ Primo adiectiue quando conſtruit cū ſuo ſubſtantiuo ſine regimine vt do‐
ctior homo. Oratius o maior iuuenis.
¶ Secundo poſitiue quando regit caſum ſui poſitiui iuxta regulam quem‐
cunq; caſum regit poſitiuus eundem regit etiam comparatiuus ſuus ꝛ ſup‐
Cōpa latiuus vt doctior agri gratior patri albior faciem dignior laude.
ratiu⁹ ¶ Tertio partitiue qn̄ regit gtm̄ ſignificantē plura: facit autem partitionem
capit ſolū inter duas res vt acutior oculorū eſt dexter ꝓmptior manuū eſt dextera.
¶ Quarto comparatiue quādo regit ablatiuū ſignificantē rem exceſſam qui
ablatiuus poteſt eſſe vtriuſq; numeri id eſt ſingularis vel pluralis vt doctior
illo vel illis. Et per ablatiuū vtriuſq; numeri non intelligit ablatiuus vn⁹ qui
ſit ſingularis ꝛ pluralis numeri vt eſt ille ablatiuus ꝓnominalis ſe ꝛc.

Suplatiu⁹ cui caſui ſuit. gtō plurali vel collectiuo ſingulari.

¶ Notandum eſt ſuperlatiuum etiam quadrupliciter accipi.

¶ Primo adiectiue quando conſtruitur cum ſuo ſubſtantiuo ſine regimine
vt Mariam optimam partem elegit.
¶ Secundo poſitiue quando regit caſum ſui poſitiui vt ditiſſim⁹ auri gra‐
Supla tiſſimus patri albiſſimus faciem digniſſimus laude.
tiu⁹ ca‐ ¶ Tertio ſubſtātiue qn̄ ſcat partē magnitudis vt ſummū dom⁹ eſt culmē
pitur ¶ Quarto ſuplatiue. i. partitiue qn̄ regit gtm̄ ſcantē plura facit autē par‐
titionem inter plures res quā duas vt longiſſimus digitoꝝ eſt medius. Ex‐
emplificat donatus Uergilius fuit doctiſſimus poetaꝝ ꝛ optimus plebis.

¶ Nomē collectiuū eſt qđ in ſingulari ſcat plura collecti. Et ſunt quatuor vſitatoria
ſcꝫ gen⁹ plebs ppl̄s turba. Quibus pñt addi multa alia ſcꝫ exercit⁹ legio ↄtio ꝛc.

Genera nominum quot ſunt. quattuor. que Maſculinū Fe‐ mininum Neutrum ꝛ Commune.

¶ Tertiū accidens nominis eſt genus. Circa quod Notādum eſt primo duplex eſſe
genus ſcilicet

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-143082-p0014-8

Genus
¶ Naturale eſt res generare potens. Dicit̄ eñi a generando ⁊ illud diuidit̄ in maſculinū ⁊ femininū que dicuntur nature genera.
¶ Grāmaticale ⁊ ſignanter nominis eſt ꝓprietas ꝯiungēdi cum vno articulo vel pluribus ideſt ipſummet nomen ꝓut ei preponibile eſt vnū ꝓnomen articulare vel plura. Et ſunt quattuor vt dicit donatus in textu.

Genus
¶ Maſculinum eſt — Cui ꝯgrue preponitur in declinatione vnum pronomen articulare quod eſt. — Hic vt hic magiſter
Femininum eſt — Hec vt hec muſa.
Neutrum eſt — Hoc vt hoc ſcamnū
Commune — Duorū / Trium — Eſt cui congrue preponuntur in declinatione articularia pronomina. — Duo vt hic et hec ſacerdos. Tria vt hic hec ⁊ hoc felix. Et illud alio nomie vocat̄ omē genus

¶ Et epicoenum gen⁹ cōprehenditur in cōmuni duorum quia comprehendit vtrūq; ſexum vna voce ſicut cōmune duoꝝ ſed vno articulo tantū: ꝑ quod patʒ dr̄ña. Dicit̄ eñi ab epi quod eſt ſupra ⁊ coenum cōmune quaſi ſupra cōmune quia quod cōmune duobus articulis hoc eſt epicoenum vno cōprehendit quia dicendo hic paſſer vterq; ſexus includitur: ſed non cum dicitur hic homo ⁊c̄.

¶ De articulo epicoeni generis.

¶ Quando queritur ſub quo articulo epicoenū genus comprehendit vtrūq; ſexum Reſpondetur terminationem illi articulum decernere.

Unde
¶ Us ⁊ o ſunt terminatiōes maſculine ergo miluus paſſer bubo ⁊ ſimilia cōprehēdunt vtrūq; ſexū ſub illo articulo hic. Ouidius Ignauus bubo dirum mortalib⁹ omē ⁊c̄. Quare adiectiua maſculia ꝯſtruunt̄ cū ill' vt paſſer alb⁹.
¶ Ax is ſunt terminales feminine ergo aliqua talpa perdix ornix carduelis et ſimilia comprehendunt vtrūq; ſexum ſub illo articulo hec. Quare adiectiua feminina conſtruunt̄ cum illis vt talpa ceca ⁊c̄.

¶ Si arguit̄ ꝯtra illa authoritate vergilij q̇ cōſtruit talpa dama bubo oppoſito mō

Ut
¶ In bucolicis dicit. Cum canibus timidi venient ad pocula Dame
¶ In georgicis dicit Aut oculis capti fodere cubilia Talpe.
In alio loco dicit. Sola ferali carmine Bubo.

¶ Reſpondet̄ Seruio authore vergiliū ponere vnum genus ꝓ alio quare hee orationes figurate ſunt ⁊ impedimentales nō cadentes ſub vno noſtro. Eſt enim ibi generalis figura quia accidens ponitur ꝓ accidente quā Priſcianus alleotetā vocat ſed Georgius valla nominat eam alloſim ⁊ ſeloecophanen.

¶ Modi cognoſcendi genus in nomine.

¶ Genus in nomine attenditur ⁊ cognoſcitur tribus modis ſcʒ ſignificatione terminatione ⁊ authoritate.

Genus in noie attēdit̄
¶ Primo penes ſignificationē vt nomia ſexus ⁊ officioꝝ vt vir mulier vxor ſoror: frater: ioannes: petrus: catharina. barbara. Itē papa patriarcha genitrix: nutrix: obſtitrix ⁊c̄. Item nomina epicoena vt talpa perdix ⁊c̄ijs.

Uſus
¶ Propria cuncta virum ſunt maſcula ſiue deorum.
¶ Feminea generis mulierum nomina ſunto
¶ Sunt auium ſemper promiſcua nomina lector
¶ Quedam ſunt opera ſolis maribus adhibenda

¶ Secundo penes terminationē cui ſubſeruit regula exceptio ⁊ motio,

Uſus
Sit tibi nomen in a muliebre ſed excipe plura.

¶ Que ſunt mobilia per ſe fiunt manifeſta.

¶ Tertia penes authoritatem que reliquis duobus deficientibus ad autoritatem tanquā ad anchoram decurrit vt dicit Diomedes qꝛ Quintiliano teſte ſummoꝝ viroꝝ authoritas pro ratione habenda eſt. Et ſic nomia dubiȷ.i. incerti generis cognoſcunt vt ſunt dies finis clunis ſilex ꝛ ſimilia q̄ authoritas in diuerſis poſuit generibꝰ ſine aliqua ratiōe. Nam vt Georgius valla dicit. Nulla diſciplina minus rōnis ꝛ plus obſeruantie habet grammatica quia ab obſeruatiōe clariſſimoꝝ authorum ſumpſit originem.

¶ Si arguit de dubio genere ꝛ eteroclito. Rñdet talia non eſſe ꝓpria genera nomen dicitur dubiȷ.i. incerti generis ꝛ eterocliti generis.i. varioꝝ generū in diuerſis numeris vt celum paſcua ꝛc.

Numeri nominum ſunt duo ſcꝫ Singularis ꝛ Pluralis.

¶ Quartū accñs eſt numerus. Circa qđ notandū eſt primo duplicē eſſe numerum.

¶ Mathematicalis eſt collectio ab vno ſcandens ad plura. Vel ſic ſcđm Diomedem. Eſt incrementū ab vno ad plura ꝓcedens.

Nūerꝰ ¶ Grāmaticalis eſt ꝓprietas ſ̄candi vel declinādi ſingulariter vt pl̄iter. Et ille diuidit in ſingularē ꝛ pluralē. Greci addūt dualē q̄ apđ latinos nō habꝫ locū. qꝛ latini duo vocāt plura qđ nō faciūt greci: ſꝫ tria q̄tuor ꝛ ſic deinceps

¶ Singularis eſt ꝓprietas ſignificandi ſingulariter.i. ꝑ modum vnius vt homo dicitur ꝑ modum vnius ꝓpter nomen collectiuū quod in ſingulari

Nūerꝰ ſignificat plura ſed ꝑ modum vnius vt gens plebs populus turba.

¶ Pluralis eſt ꝓprietas ſignificandi pluraliter.i. ꝑ modū pluriū vt hoīes Vel declinādi pluraliter vt athene: thebe: delphi: nuptie littere ꝓ ep̄la ꝛc.

¶ Proprietas.i. accidens denoiationis nō realis inheſionis: qꝛ numerꝰ noīs eſt ipſummet nomen ea rōne q̄ ſ̄cat ſingularit vel pluralit vel ſic declinat.

Dicit ¶ Significādi vel declinādi vbi tangit duplex modus attendendi numeꝝ in noīe ſcꝫ ex ſignificatiōe ꝛ declinatiōe vt ptꝫ exēplis p̄dictis. Oratius tñ thebe in ſingulari declinat dicēs vetꝰ thebe. Et Ouidius dicit littera in ſingulari ꝓ epiſtola: ꝯtra q̄s eſt vſus cōis. Conſuetudo aūt eſt certiſſima loquēdi mgr̄a.

¶ Secundo Notandum eſt defectionem cadere in vtrunqꝫ numerum.

¶ Defectio numeri ſingularis.

¶ Arte ſunt quibus repugnat ſignificare ſingulariter: vt ſunt noīa numeralia: vt duo: tria: quattuor: quinqꝫ: decem: viginti: centum mille.

Carentia ſingulari ¶ Vſu ſunt quibus nō repugnat ſignificare ſingulariter declinant tamē dūtaxat pluraliter. vt athene: nuptie: diuitie: arma ꝛ ſimilia.

¶ Defectio numeri pluralis.

¶ Arte ſunt quibus repugnat ſignificare pluraliter vt ſunt nomina ꝓpria ſicut Joannes Petrus roma tyberis ꝛ hoc nomē vnus. Dum tamē ꝓpria nomina capiuntur equiuoce vel tranſſumptiue declinant pluraliter.

Carentia plurali numero.

Exm̄ ¶ Primi. duo piſones dicit oratius duo aiaces dicit Priſcianus iacobiqꝫ pariles canit eccleſia. item tres ottones.

Secundi. Ouidius. Et multos illic hectoras eſſe puta.i. fortes.

¶ Vſu ſunt quibus nō repugnat ſignificare pluraliter declinant tñ dūtaxat ſingulariter vt ſunt aurꝝ argentū oleū tellus humꝰ gelu pax mors ſanguis et multa alia q̄ patēt apud authores qui grammaticā tractant exemplarē.

¶ Eſt tamē hic aduertēdum authores multa ex his predictis aliquādo aliter protuliſſe iuxta analogiam declinationis: quia multa que lex grammatice vetat analogia permittit ꝛ authoritas. Sed non licet nobis talia ad placitum variare. qm̄ vt Sulpitius ait qđ veteribus interdum ſcriptoribus cōtigit vel figurate vel in curia vel ſui

temporis vſu non licet in quottidianum vſum vſurpare.

¶ Mille.

¶ Mille capitur dupliciter ſcz adiectiue ꝛ ſubſtantiue ſecundum grāmaticos.

¶ Adiectiuū eſt pluralis numeri tātum iuxta verſiculum. Non flectas mille plurale dat genus omne: vt mille viri: mulieres: mancipia.

Mille ¶ Subſtantiuū eſt ſingularis nūeri neutri generis hñs in plurali milia: ſic dicit Tullius Mille hominū in fundo verſabat: ſic dicit vnū mille duo milia ꝛc. Sed Georgius valla dicit ipm vno l ſcribendū eſſe dū ſubſtantiuū eſt vt mile

¶ Item milia in plurali quādoqȝ etiam adiectiue capitur. Plinius milia preſagia. Hieronimus ſex milibus libris vt docet Georgius valla.

¶ Unus.

¶ Unus caret plurali niſi cōſtruatur cum dictione que caret ſingulari. Therentius. Ex vnis nuptijs confeciſti mihi geminas. Idem aderit vna in vnis edibus. Sic familiariter dicitur ꝛ ſcribit: dedi ad te vnas litteras.

¶ Uigintiunus.

¶ Uigintiunus eſt nomen compoſitū pluralis numeri. Unde recte dicit. Comedi vigintiunum oua. Sed dum Boetius dicit. Si ter ſeptem addideris in vigintiunū cadit numerum: ibi eſt appoſitio: quia valet cadit in numerū vigintiunū ſicut dicimus. numerus duo: numerus viginti.

Figure nominum ſunt due ſcz. Simplex ꝛ compoſita.

¶ Quintū accñs nois eſt figura. Circa qd notandum eſt primo duplicē eſſe figurā.

¶ Realis ꝛ mathematicalis eſt magnitudo que termino vel terminis clauditur vt eſt figura circularis vel triangularis.

Figura ¶ Grāmaticalis ꝛ ſignanter nomis eſt ꝓprietas diuidendi vel non diuidendi in plures partes intelligibiles prioris ſenſus capaces. Et ſunt due ſcz ſimplex et compoſita quibus Diomedes ꝛ Priſcianus addunt tertiam ſcz decompoſitā quam Donatus comprehendit in compoſita.

¶ Simplicis figure eſt quod non poteſt diuidi in plures partes ꝛc. vt homo aſinus.

Nomen ¶ Compoſite figure eſt quod poteſt diuidi in plures partes ꝛc. vt iniuſtus.

¶ Decompoſite figure eſt abſtractum deſcendens a nomine cōpoſite figure vt iniuſtitia impietas inuerecundia magnanimitas.

¶ Ex quibꝰ patz figurā attendi in noie ex parte vocis tm̄ vt etiā docet Priſcianus qr noie cōpoſite figure correſpondet vnus cōceptus ſimplex quo ſignificat vt docent logici.

¶ Proprietas .i. accidens denominatiōis qr figura nois eſt ipſummet nomē ea rōne ꝯſideratū que pōt diuidi vel nō diuidi in plures partes ꝛc. Et Diomedes dicit figurā eſſe diſcrimen ſimpliciū ꝛ compoſitarū dictionum.

¶ In plures ptes .i. in duas vt indoctꝰ vl' i tres vt inexpugnabil' imperterritꝰ

Dicit ¶ Intelligibiles .i. ſignificatiuas ſcd̄m ſe vel ſua ꝑfecta. Exm̄ primi vt indoctus. exm̄ ſecūdi vt efficax .i. effectū capiens: municeps .i. munus capiens.

¶ Quare homo nō eſt cōpoſite figure qr partes eius nō ſunt ſignificatiue.

¶ Prioris ſenſus capaces .i. partes debent ſignificare correſpondenter illud in diuiſo qd ſignificabāt in cōpoſito quare magiſter nō eſt cōpoſite figure nec dñs vt patz.

¶ Si arguit quiſpiam quilibet ꝛ ſunt nomina cōpoſite figure ſcd̄m Priſcianū ꝛ tamen ambe partes non ſunt intelligibiles.

Reſpondetur quod quādo nomen componit cum ſyllabica adiectione tunc non eſt neceſſe ambas partes eſſe intelligibiles. Multi tamē volunt talia eſſe ꝓnomina ꝛ dicunt in ꝓnomine ſufficere vnam partem eſſe intelligibilem.

¶ Secundo Notandum eſt nomen componi cum ſeptem partibus orationis.

¶ Primo cum alio nomine vt paterfamilias reſpublica.
¶ Secundo cum ꝓnomine vt huiuſmodi huiuſcemodi
Nomē ¶ Tertio cum verbo vt armiger dapifer.
compo ¶ Quarto cum aduerbio vt beneficus maledicus.
nitur ¶ Quinto cum participio vt plebiſcitū ſenatuſdecretum.
¶ Sexto cum coniunctione vt vterqꝫ ſiquis nequis.
¶ Septimo cum prepoſitione vt perfidus preclarus.

¶ Sed illa nomina triquetrū meditulliū mediaſtim⁹ ſoliſtimū. Clauſtritimus.i.ia-
nitor dicit Georgius valla non eſſe cōpoſita. Et Philippus beroaldus dicit timus
et tulliū poni ſolū ꝓ ſupplemento ſunt em̄ deriuata ſicut ſolſticiū ſolſequiū ⁊ nō com-
poſita.
¶ Biclinū componiꞇ ex latino ⁊ greco cline quod valet lectus latine.
¶ Epithogium componitur ex greco ⁊ latino quia toga latinum eſt.
¶ Epirhediū cōponiꞇ a greco ⁊ gallico q̄r rheda Quintiliano teſte gallicū ē.i.carruca.

Nomina componuntur quattuor modis.

¶ Hic donatus ponit modus compoſitionis: ad quos intelligendos notandum eſt
quid ſit integrum ⁊ corruptum.

¶ Integrum eſt completa ⁊ perfecta dictio que ſolitarie poſita eſt ſignificati-
ua ⁊ alicuius partiſorationis vt iuſtus: plus: in per ⁊c̄.
Unde ¶ Correptū eſt quod ſecundū ſe non ſignificat nec eſt alicui⁹ partiſorationis
ſed ſcđm ſuū pfectū ⁊ integrū ſic efficax cōponiꞇ ex duob⁹ corruptis. Ex quo
patet ſyllabicam adiectionem hic nō dici corruptū vt ſunt met dam libet ⁊c̄.

¶ Primo ex duobus integris vt ſuburbanus reſpublica parſorationis.
Noīa cō ¶ Secūdo ex duobus corruptis: vt efficax municeps.
ponunꞇ ¶ Tertio ex integro ⁊ corrupto: vt ineptus inſulſus inimicus exorris.
¶ Quarto ex corrupto ⁊ integro vt nugigerul⁹ centiman⁹ efferus impius.

Et hij ſunt modi cōponendi ex duobus quib⁹ addiꞇ quintus ex q̄pluribus: vt inex-
pugnabilis imperterritus: vbi eſt compoſitio ex tribus partibus vt claret.
¶ Secundo Notandum eſt. Noīa ex duobus integris conflata tripliciter cōponi.

¶ Primo ex duob⁹ rectis: et illa declinanꞇ ex parte vtriuſqꝫ recti vt reſpub-
lica republicerempublicam ⁊c̄. Hic excipiuntur duo, ſcꝫ leopardus ⁊ alter-
uter: q̄ declinātur ex parte ſecundi recti tantū. Tulius. Si in alterutro pec-
candum eſt malim timidus q̄ꝫ parum prudens videri.
Scilicꝫ ¶ Secundo ex recto ⁊ obliquo: et illud declinaꞇ ex parte recti tantū vt parſ-
orationis partiſorationis partiorationis partemorationis ⁊c̄.
¶ Tertio ex duobus obliquis: et illud eſt indeclinabile termīaliter ſed non
caſualiter vt huiuſmodi. Dicim⁹ em̄ huiuſmodi vir huiuſmodi viri huiuſ-
modi viro ⁊c̄. Videꞇ tamē nonnullis huiuſmodi dūtaxat gti eſſe caſus.

Caſus nominum ſunt ſex ſcꝫ. Nominatiuus Genitiuus Datiuus Accuſatiuus Uocatiuus ⁊ Ablatiuus.

¶ Sextum accidens eſt caſus. Circa quod Notandum eſt caſum eſſe duplicem.

¶ Realis diciꞇ ruina. Et dicitur a cadendo de quo hic non agitur.
Caſ⁹ ¶ Grāmaticalis eſt ꝓprietas ſignificandi recte vel oblique. Et diciꞇ a caden-
do ſimilitudinarie: quia vnus caſus cadit.i.deriuaꞇ ab alio.

¶ Recte eſt ſignificare ſine cōnotatione obliq̄tatꝫ: qualiter ſcant ntūs ⁊ vtūs
Signi Et ideo recti vocanꞇ. ntūs quidē rect⁹ primarius ⁊ vtūs rect⁹ ſecūdarius.
ficare ¶ Oblique eſt ſignificare cum cōnotatione obliquitatis quā exprimim⁹ illis
ſignis cuius cui quē a quo: quia illis correſpondent actus obliquantes: qua-
liter ſignificant gtūs dtūs ⁊ abltūs. Et ideo obliqui vocantur.

Ex quibus patz ꝙ nec ſunt pura nomia nec pura verba nec pura participia vt claret Ad ſcđm dicit verbum ſimpliciter non abſolui a tempore in cōmunibus locutioib⁹ ſed bene a tēpore certo ita ꝙ erit indifferentis tpis. ſicut nomen dicit abſolui a genere An autē ſimpli citer abſolui poſſit a tēpore habet videri circa primū perihermenias.

Verbo accidunt ſeptē ſcz. Qualitas Coniugatio Genus Numerus Figura Tempus ⁊ Perſona.

¶ Accidens verbi eſt ꝓprietas accidentalis cōueniens dictioni verbali inquantū tali .i. prout eſt ethymologie conſiderationis. Et ſunt ſeptem ſcđm Donatum.

¶ Si arguit Remigius dicit qualitas nō reperitur in verbo ğ reſpōdet remigiū velle qualitatem nō eſſe accidens ſpeciale de quo queratur in verbo ſed generale quod diuiditur in modum ⁊ in formā. de quibus queritur in verbis.

Qualitas verborum in quo eſt In modis ⁊ in formis.

¶ Qualitas verbi eſt proprietas verbi ſignificandi modaliter vel formaliter.

Significare
- ¶ Modaliter eſt ſcare ſub certa inclinatiōe animi vel indifferenter ſub quacunq̧.
- ¶ Formalit̃ eſt ſcare cum originatiōe vł ſine originatiōe ab alio v̄bo.

¶ Ex quo patet qualitatem verbi duplicem eſſe ſcz modalem ⁊ formalem.

Modi verborum ſunt quinq̧ ſcz Indicatiuus Imparatiu⁹ Optatiuus Coniunctiuus ⁊ infinitiuus.

¶ Modus in v̄bo eſt ꝓprietas ſcandi ſub certa inclinatiōe animi vel indifferēter ſub quacunq̧. vel ſic vt Mancinellus dicit. Eſt animi inclinatio eius affectū demōſtrans Dicit Sub certa inclinatione vbi tangunt quattuor primi modi q̇ ſunt finiti .i. certi. Vel indifferenter ⁊c. tangitur vltimus modus ſcz infinitiuus .i. incertus.

Mod⁹
- ¶ Indicatiuus eſt qui indicationē ſignificat. quia per illū indicamus quid agatur vt amo. Et capit tripliciter ſcđm Priſcianū. verſus. Indicat ⁊ dubitat querit modus inicialis. habet autē omnia tempora diuiſim.
- ¶ Imparatiuus eſt qui imparationē ſeu hortationē ſignificat. quia p illuz imparamus ⁊ hortamur. et caret p̄terito cum ad preteritū nullū ſit imperiū Caret etiā prima pſona in ſingulari q: nemo dicit ſibi ipſi impare. Cū poſſit ſua ſponte facere quippiā. Impio eñ indigēt externe pſone vt dicit Diomedes. Sed in plurali cū hortatiue capit habz primā pſonā vt Gaudeam⁹ oēs in dño. Capit etiā quandoq̧ deprecatiue. Ut miſerere mei deus.
- ¶ Optatiuus eſt qui optationē ⁊ deſiderium ſignificat. Et ille eget aduerbio optandi ad plenū ſenſum. vt vtinā nō deliquiſſem. Et habet aliqua tēpora coniunctim. Sed Diomedes de illo modo dicit ꝙ p̄ſens tempus excludat cum nemo optet quod habet. Et ꝙ preteritū optetur nō vt habeat ſed ꝓpter aliud: vt vtinā laboraſſem. vt mō partis fruendo quieſcerem.
- ¶ Coniunctiuus ſeu ſubiunctiuus eſt qui ſubiunctionē denotat. Subiungitur eñ ſibi aliud verbū vt pfectū ſenſum faciat. vt ſi veneris ad me dabo tibi quidpiā. Cuius ſigna ſunt. Si cū dum niſi ⁊ habet ſua tpa diuiſim.
- ¶ Infinitiuus eſt qui incertam animi inclinationē ſignificat. Et dicit incertus etiam accidētaliter. quia nec numeros nec perſonas diffinit. ſed oēs vno verbo profert. legere. Quem Diomedes vocat impſonatiuū. Et habz quedam tempora coniunctim vt patet in donato.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-143082-p0019-0

Forme verborum ſunt quattuor: ſcꝫ Perfecta. Frequentatiua. Incboatiua et Meditatiua.

¶ Forma in verbo eſt ꝓprietas ꝑcandi cum originatiõe vel ſine originatione ab alio verbo. Et eſt duplex ſcꝫ ꝑfecta ⁊ impꝑfecta. Vocatur aũt ab authoribus ſpecies.

Forma
¶ Perfecta eſt que non ducit ſuam originem ab alio verbo vt amo vocaturq; primitiua ſpecies quia primã a natura habet poſitionem.
¶ Impꝑfecta eſt ꝗ ducit ſuã originẽ ab alio v̾bo. Et eſt deriuatiua ſpẽs. Cuiꝰ quīuis ſint varie ſpẽs. Donatꝰ tñ ſolũ tres ponit. Que ſunt.
¶ Frequẽtatiua vt legito clamito.
¶ Incboatiua vt ferueſco caleſco.
¶ Meditatiua vt eſurio parturio.

¶ Frequentatiua forma.

¶ Eſt que vltra verbum perfectũ frequentationem importat vt legito .i. frequenter et aſſidue lego. Et verba huius forme ſunt prime cõiugationis ⁊ formantur tripliciter.

Scꝫ
¶ Primo a poſteriori ſupio ſimpl'r mutando u in o vt curſo a curro: merſo a mergo.
¶ Secũdo a poſteriori ſupino habente longũ a in penultima ſyllaba mutãdo a in breue i ⁊ u in o vt clamito a clamo. Hic excipiunt̃ monoſyllaba que nõ mutãt a in i vt a no fit nato. a flo fit flato. q: nõ dicit̃ nito flito.
¶ Tertio a ſcd̃a ꝑſona verbi habentis gi in preterito deponendo s ⁊ addendo to vt legito a lego. fugito a fugo. agito ab ago.

Sed querito a quero. ſciſcitor ⁊ ſcitor a ſcio. ſector a ſequor. naſcito a noſco formantur irregulariter vt claret.

¶ Incboatiua forma.

¶ Eſt que vltra verbum perfectum inchoationem importat vt palleſco .i. incipio pallere. caleſco .i. incipio calere ſicut Priſcianus exponit. Et verba huiꝰ forme ſunt tertie ꝯiugationis carentq; preteritis ⁊ formant̃ a ſecũda ꝑſona preſentis indicatiui ſimpliciter addẽdo co vt a caleo caleſco. a frigeo frigeſco. a palleo palleſco ⁊c̃. Sed hiſco formantur a verbo hio irregulariter: quia hiaſco regulariter deberet dici.

¶ Quedam a nominibus veniunt.

¶ Dicit Diomedes multa venire incboatiua a nominibus vt iuueſco bruteſco igneſco egreſco dumeſco herbeſco miteſco dulceſco crudeſco ſterileſco lapideſco rareſco crebreſco diueſco amareſco ⁊c̃.

¶ Quedam primitiuorũ ſignificationem habent.

Vt ſunt labeſco extimeſco abhorreſco dormiſco preſentiſco conticeſco reſciſco cõtremiſco expaueſco concupiſco: et ſi qua ſunt ſimilia. vt dicit Diomedes.

Laurentius valla dicit verba incboatiua male ſic vocari cum non incboationẽ ꝑcent ſed argumentatiua: q: ſignificant augmentũ comparatiue vt ptꝫ exẽplis authorum.

Vt
Scriptura. Qui ſordet ſordeſcat adhuc .i. ſordidior fiat
Vergilius. Cepit crudeſcere morbus .i. crudior fieri ⁊ validior.
Idem explere mentem nequit ardeſcitq; tuendo .i. ardentior fit
Idem Egreſcit medendo .i. inter medendum egrior fit.

¶ Item probat aliter: quia ſi inceptionem ſignificarent fruſtra authores hoc verbum incipit eis adiungerent quod tamẽ crebro faciunt.

Vt
Virgilius. Maria incipiunt agitata tumeſcere.
Idem. Cepit crudeſcere morbus.
Idem. Incipit ſplendeſcere vomer
Tulius. Cibus matrum lacteſcere incipit
Plinius. Cum flaueſcere incipit ⁊ ceperit matureſcere ⁊c̃.
Hieronymus. Cum ceperit illuſcere pergite ⁊c̃.

¶ Dicit vltimo talia v̾ba nõ carere p̄terit̃ ſed habere cõmunia cũ primitiuis vel mutua

tuo cape a talibꝰ. Idē ꝯfirmat Diomedes dicēs adoleſco adoleui habꝫ in ꝑterito ⁊c.

¶ Meditatiua forma.

¶ Eſt q̄ vltra verbū ꝑfectum meditationē importat .i. cogitationē vt eſurio .i. eſſe cogito lecturio .i. meditor legere. Et v̄ba huiꝰ forme terminant̄ in rio ⁊ ſunt q̄rte ꝯiugationis. carentq̃ ꝑteritis ꝑter eſurio ⁊ parturio. Et formant̄ a poſteriori ſupino corrispiendo u ⁊ addendo rio. Sūt tñ multa v̄ba in rio ꝑfecte forme vt prurio ligurio luxurio ſtaturio. Laurentius valla dicit huiꝰ forme verba aptius vocari deſideratiua et optatiua vt eſurio .i. eſſe cupio. cenaturio .i. cupio cenare. Et ꝓbat exēplis authorū.

Ut
- Tulius. Utinā aliquando dolor populi romani pariat quod iamdiu ꝑturit.
- Liuius. Et quod diu parturit animus veſter aliquando pariat.
- Quintilianus. Pater filius eſurit.
- Martialis. Cacaturit .i. cupit cacare.

¶ Preter has formas ſunt tres alie ſcꝫ deſideratiua diminutiua ⁊ imitatiua.

¶ Deſideratiua forma.

¶ Eſt que vltra primitiuū ſignificat deſideriū. vt viſo is. ere .i. videre cupio. vt exponit Priſcianus. ſed Laurentius valla exponit ad videndū eo allegans Ciceronē dicentē. cupio egiptū viſere .i. cupio ire ad videndum egiptū. Similia ſunt faceſſo capeſſo laceſſo arceſſo accerſſo. vt faceſſo .i. eo ad faciendū vel facio. capeſſo .i. eo ad capiendū vel capio ⁊c. q̄r crebro ꝓ ꝑmitiuis ponunt̄: vt miſſi ſunt legati viſendi cauſa .i. videndi

¶ Diminutiua forma.

¶ Eſt que diminutionē ſui primitiui ſignificat vt ſorbillo a ſorbeo. ſcribillo a ſcribo. capiuntur tamē crebro pro primitiuis vt garrulo a garrio ⁊c.

¶ Imitatiua forma.

¶ Eſt que imitationē quandam ſignificat vt patriſſo greciſſo matriſſo capriſſo atticiſſo. et illa ſunt prime ꝯiugationis: veniuntq̃ a nominibus vt patet.

Preter illas formas ſunt varie verboꝝ deriuationes quibus nō ſunt nomīa impoſita vt albico ab albeo: a greco grecor: a philoſopho philoſophor: a poeta poetor: a fodio fodico: a nutrio nutrico vel nutricor in eodē ſcatu: villicor a villicꝰ: ruſticor a ruſticus: cornicor a cornice: fruticor a frutice: a nocte pernoctor: a ꝑhendie ꝑhendino: a cras procraſtino.

Coniugationes verborum ſunt tres.

¶ Coniugatio eſt vocis in fine per tempora modos ⁊ perſonas variatio. Et dicitur quaſi multorum ſub vno iugo declinationis poſitio. Et eſt duplex.

Coniugatio
- ¶ Irregularis .i. incōſequens: quādo vna ꝑſona formatur irregulariter ab alia vt Sum es eſt. volo vis vult. fero fers fert. edo es eſt.
- ¶ Regularis q̄ñ vna perſona regulariter formatur ab alia ⁊ illa a donato diuidit̄ in tres
  - ¶ Prima eſt que habet a productā in ſecunda ꝑſona ꝑſentis indicatiui ante nouiſſimā litteraꝫ s vel ſyllabam ris vt amo amas amor amaris. criminor criminaris.
  - ¶ Sc̄da eſt q̄ habꝫ e ꝓductā in ſc̄da ꝑſona p̄ñtꝫ indicatiui ante s vel ris vt doceo doces doceor docerꝫ. vereor vereris
  - ¶ Tertia eſt que habet i correptā vel i ꝓductā in ſecunda ꝑſona ante s vt lego legis: audio audis: vel e correptā vel i ꝓductum ante ris. vt legor legeris. audior audiris.

¶ Sed q̄ñ querit̄ quō cognoſcit̄ q̄ñ i correptū ſit vel ꝓductū ante s. R̄ñdet donatus: quādo i mutat̄ in e in imꝑatiuo ⁊ in infinitiuo tūc correptū eſt: vt legis lege legere. Quādo i nō mutat̄ in e in imꝑatiuo ⁊ in infinitiuo tūc ꝓductū eſt vt audis audi audire Subdit donatꝰ tertiā ꝯiugationē q̄ habꝫ longū i ante s vel ris duplicē hr̄e terminationem in futuro indicatiui. vt eo ⁊ queo hn̄t eā ⁊ queā vel ibo ⁊ quibo. Item partior et metior habent ar vel bor. Unde pſalmiſta. Partibor ſichimā ⁊ conuallem tabernaculorum metibor. In reliquis autem terminatio bo ⁊ bor iam oblitterata eſt. Unde

D ij

Plautus ⁊ Therentius comici poete crebro vtuntur bo. vt ſcibo ſeruibo.
¶ Remigius docet facilius cognoſcere cõiugationes qui cũ ceteris grãmaticis poſuit quattuor quas definit nõ penes ſcdaȝ perſonã indicatiui ſed penes infinitiuum.

Coniugatio
¶ Prima eſt que habet a productã ante re in infinitiuo vt amare. Ibi excipitur do cũ tribus compoſitis ſcȝ peſſundo venundo circundo: que habent a correptã ante re in infinitiuo. Unde Lactantius. Qui dare vult dño dupla talenta ſuo. Itẽ vulgo dicitur. Qui dare vult aliis nõ debȝ dicere vultis
¶ Secunda eſt que habet e pductã ante re in infinitiuo vt docere ſtudere.
¶ Tertia eſt que habet e correptam ante re in infinitiuo vt legere ſcribere.
¶ Quarta eſt que habet i productam ante re in infinitiuo vt audire.

¶ Sed Alexãder diſtinguit illas quattuor coniugationes penes ſecundã perſonam imparatiui. Verſus. Preſentis nota ſic ſit perſona ſecũda. A prior. eꝗ ſequens. dat e tertia. i dabo quarte.

Genera verborum ſunt quinꝗ ſcȝ Actiuum Paſſiuum Neutrum Deponentale et Commune.

¶ Genus in verbo dicit̃ a generando vt Mancinellus dicit q: vnũ generat̃ ex alio: vt paſſiuũ generat̃ ab actiuo p additionẽ illius lr̃e r. Et aliter vocat̃ ſcatio vbi vt dicit Georgius valla. Et diffinit̃ ſic. Eſt ꝓprietas ſcandi actionẽ paſſionem vel neutrum.

Genus
¶ Actiuũ eſt quod agit. Et illud deſinit in o ⁊ poteſt accipe r ſup o ⁊ facere ex ſe paſſiuũ vt amo amor. Non tñ ſemper recipit r. vt bibo poto ⁊c.
¶ Paſſiuũ eſt quod patitur. Et illud deſinit in r ⁊ poteſt dimittere r ⁊ redire in ſuum actiuũ vt amor amo.
¶ Neutrũ eſt qđ nec agit nec patit̃. Et illud deſinit in o niſi fuerit defectiuũ vł irregulare non põt accipe r ſup o vt ſedeo ſto iaceo caleo frigeo. Etiã ſum eſt gñis neutri. Et facio vocẽ naturalẽ habȝ ⁊ ſcationẽ actiuã cuius paſſiuũ eſt fio
¶ Deponentale eſt quod deponit vnam ſignificationẽ. Et illud deſinit in r et non põt dimittere r vt loqr actiue ſignificat. orior morior naſcor paſſiue ſcat. Olim eñi verba deponẽtalia erant cõmunia quare a deponẽdo dicunt̃. Sũt tamẽ aliqua deponentalia que habẽt verba in o terminata ſibi ſynonima vt ludifico vel ludificor. medico vel medicor. nutrico vel nutricor ⁊c.
¶ Commune eſt qđ agit ⁊ patitur. Et illud deſinit in r ⁊ nõ poteſt dimittere r vt largior experior veneror moror oſculor hortor criminor amplector interpretor que ſunt magis vſitata.

Sunt preterea neutro paſſiua vt gaudio gauiſus ſum.

¶ Hic Donatus facit vnam additionẽ circa neutrum genus dicẽs quedam eſſe verba neutralia que habent preteritũ paſſiue vocis ⁊ illa vocantur neutro paſſiua.
¶ Pro clariori textus intelligentia notanda eſt hic differẽtia inter verba neutro paſſiua. neutri paſſiua. et paſſiua neutra.

¶ Neutro paſſiuũ eſt quod ſub voce neutrali habet preteritũ vocis. Et ſunt quinꝗ ſcȝ audeo ſoleo gaudeo fido. Quibus addit̃ prandeo quod habȝ duplex preteritũ ſcȝ prandi vel pranſus ſum. Et apud veteres ceno ⁊ iuro reperiuntur habere cenatus ſum. iuratus ſum.
¶ Neutri paſſiuũ eſt quod ſub voce neutrali habet ſignificationem paſſiuam Et ſunt quattuor ſcȝ exulo vapulo veneo fio. Quibus addunt̃ nubo ⁊ liceo.

Verſus
¶ Unde nubo tam valet trador viro quare mulierum eſt nubere. vir viro ducit vxorem. Sed cũ dicitur mortui neꝗ nubẽt neꝗ nubent̃ antiq̃ locutio eſt.

Et liceo valet repudior liceor vero valet reputo. verſus. Diues in orbe licꝫ paupere ſed nemo licet. Perſius ⁊ cētum grecus curto centuſſe licetur. Plautus. (omnia licebūt pecunia.
Paſſiuū neutrū eſt qđ ſub voce paſſiuali habet preteritū actiue vocis. Et ſunt tria ſcꝫ diuertor cōperior ⁊ mereor. habēt enim diuerti cōperi merui. Sed Therentius dicit quid meritus es.

Numeri verborum ſunt duo ſcꝫ Singularis ⁊ Pluralis.

¶ Numerus in verbo eſt proprietas ſignificandi ſingulariter vel pluraliter.

Numerus
- Singularis. vt amo amas amat. amor amaris vel amare amatur.
- Pluralis. vt amamus amatis amant: amamur amamini amantur.

¶ Sed infinitiuus ⁊ verbū impersonale eſt indifferētis numeri: quia vna voce vtrūqꝫ numeꝝ comprehendit: dicitur enim legitur a me: legitur a nobis ⁊c.

Figure verborum ſunt due ſcꝫ Simplex ⁊ Compoſita.

¶ Figura in v̓bo ē ꝓprietas diuidēdi vel nō diuidēdi ī plures ꝑtes intelligibiles ꝑorſ ſenſus capaces. Et diuidit in duas ſpēs quibꝰ grāmatici addūt tertiā ſicut in noīe.

Figura
- ¶ Simplex vt amo doceo lego audio ſcribo curro.
- ¶ Compoſita vt redamo perlego obaudio dedoceo.
- ¶ Decompoſita vt concupiſco ꝯticeſco vt exemplificat Georgius vallas

¶ Et verba tot modis componuntur quot nomina.

Scꝫ
- ¶ Primo ex duobus integris vt perlego inuideo.
- ¶ Secundo ex duobus corruptis vt colligo ſufficio.
- ¶ Tertio ex integro ⁊ corrupto vt inficio deficio
- ¶ Quarto ex corrupto ⁊ integro vt duplico triplico frigefacio.
- ¶ Quinto ex quampluribus vt perterrefacio recolligo.

Et verbum componitur cum
- ¶ Nomine vt multiplico amplifico lucrifacio.
- ¶ Verbo vt calefacio calefio frigefacio frigefio.
- ¶ Aduerbio vt benedico maledico ſatiſfacio.
- ¶ Prepoſitione vt ſubrideo inficio perlego. Et hoc verbū facio cōponitur cum omnibus illis vt multifacio calefacio benefacio inficio.

Tempora verboꝝ ſunt tria. ſcꝫ Preſens Preteritū ⁊ Futuꝝ.

¶ Circa hoc accidens notandum eſt tempus duplex eſſe ſcꝫ reale ⁊ grāmaticale.

Tempus
- ¶ Reale eſt mora et menſura motus ſm prius et poſterius. Et illud diuiditur in preſens preteritum et futurum: de quo agitur in philoſophia naturali.
- ¶ Grāmaticale et ſignantur verbi eſt ꝓprietas ſignificandi cū aliqua diffa temporis realis ſcꝫ preſentis preteriti vel futuri. Et illud accidit verbo.

Tempus v̓bi
- ¶ Preſens eſt quod ſcat cum differentia tꝑis realis vt amo doceo. Et illud nō diuiditur quia punctaliter et indiuiſibiliter cōſideratur vt docet priſcianus.
- ¶ Preteritū ē quod ſignificat cum differentia ꝑteriti tꝑis: et eſt triplex ſcꝫ
  - ¶ Imꝑfectum eſt quod omiſſum eſt ſed nō completū vt ꝗrendo quid feceras me veniente rñdetur legebam.
  - ¶ Perfectum eſt quod completū eſt paulo ante: vt legi.
  - ¶ Pluſqꝫperfectū eſt qđ olim completū eſt ⁊ iā vetera ſciꝫ vt quid feceras tꝑe iuuentute reſpōdet ſtudueră litteris.
- ¶ Futurum eſt quod ſignificat cum differentia futuri temporis vt legam. Et illud vlterius non diuiditur ꝓpter ſuam incertitudinem.

Perſone verborum ſunt tres ſcꝫ Prima Secunda ⁊ Tertia.

¶ Perſona verbi eſt ꝓprietas ſcandi per modum loquentis de ſe ad aliū vel de alio.

Perſona
- ¶ Prima eſt q̄ ſcat ꝑ modū loquēt̃ de ſe vt amo: illa em̄ loquit̃ vt dicit.
- ¶ Secūda eſt q̄ ſcat ꝑ modū loq̄nt̃ ad aliū vt amas. illa em̄ eſt cui dicit.
- ¶ Tertia eſt q̄ ſcat ꝑ modū loquēt̃ de alio vt amat. illa em̄ eſt de q̄ dicit̃

¶ Sed infinitiuus eſt indifferentis perſone ſicut numeri dicente donato. Infinitiuus ſine nūeris ⁊ ꝑſonis: non quidē ſimpliciť ſed ſine certo nūero ⁊ ꝑſona: videť aūt certificari ſuppoſito: vt me legere: te legere: illū legere: nos legere: vos legere: illos legere. Et verba impꝑſonalia ſi regūt ante ſe obliquū ꝓ ſuppoſito vt quibuſdā videt̃ indubie ſunt incerte ꝑſone ⁊ certificant̃ ſuppoſito: vt me decet te decet illum decet legere. Si vero carent ſuppoſito extrinſeco vt alijs videť vt dicendo decet me legere ⁊c̄. tūc quibuſdam videť ꝙ nullius ſint ꝑſone ⁊ diffinitionē verbi illis nō ꝯuenire: quia neq̃ certe neq̃ incerte ꝑſone. Sed hos redarguit Georgius valla dicens. Impꝑſonalia dicunt̃ nō qꝛ ꝑſonis carēt ſed ꝑſonaꝝ voce: qꝛ indiſcrete vna voce tres ꝑſonas ꝓnunciant.

Aduerbium eſt pars orationis que adiecta verbo ſignificationem eius explanat atq̃ implet.

¶ Pro declaratione ⁊ expoſitione diffinitiōis notandum eſt primo illū terminum aduerbium hic ſignificare dictiones aduerbiales que ſunt hodie heri bene male ⁊ ſic de alijs. quia illis conuenit diffinitio.

¶ Secūdo notandū eſt aduerbia habere multa officia q̄ꝝ duo ponunt̃ in diffinitiōe.

Officia aduerbij
- Explanare eſt declarare ⁊ certificare ꝯfuſam ſcationē verbi vt curro velociter. Sicut em̄ nomen adiectiuū certificat ſubſtantiuū ſic aduerbiū determinando ſuū verbū certificat ipm. Quare dicit Priſcian⁹ aduerbiū eſt vi vbi adiectiuū. i. eſt adiectiū. i. determinatiuū vbi ex ſua natura vt etiā p3 ex noie Dicit em̄ aduerbiū quaſi additamentū verbi quia adijcitur verbo.
- Implere eſt actū verbi circūſtantionare gratia tꝑis vel loci ⁊c̄. vt iam legā vado illuc. curro velociter. ſcribo bene ⁊c̄.
- Mutare eſt actū verbi tollere. vt non legam. haud veniam. male valeo ⁊c̄.
- Minuere eſt actum verbi remittere. vt parum video. modicum dormio.

Debet autē diffinitio ſic exponi. Dictio aduerbialis eſt pars orōnis indeclinabilis que appoſita verbo ſignificationem eius explanat atq̃ implet mutat vel minuit.

Dicit
- Indeclinabilis. vbi excluduntur quatuor partes orōnis declinabiles.
- Que appoſita verbo. vbi excluditur interiectio: que determinat totā orationē
- Significationē eius. vbi excluditur coniunctio cuius officium eſt coniungere dictiones vel orationes nihil curando de ſignificatione talium.
- Explanat atq̃ implet vbi excluditur prepoſitio: talis em̄ nec explanat confuſam ſcationem verbi nec implet actū verbi circūſtantionando gr̄a temporis vel loci. Ex quo patet idem aduerbium explanare ⁊ implere ⁊c̄.

¶ Si arguit̃ diffinitio non cōuenit aduerbijs negandi ⁊ diminuendi vt patet igit̃ nō eſt bona. Reſpōdet̃ ſm aliquos implere hic capi cōiter. vt cōprehendit mutare ⁊ minuere: dicunt em̄ non valere ſicut abundans ⁊ plenū facere: ſed valere tm̄ ſicut circūſtantionare nō curando an fiat ſupꝑaddenter diſtrahenter diminuenter vel neganter.

Aduerbia accidūt tria. ſc3 Significatio Cōparatio ⁊ Figura

¶ Accidens aduerbij eſt proprietas accidentalis cōueniens dictioni aduerbiali ꝓut eſt ethymologie ꝯſiderationis. Et ſunt tria ſcd̄m donatum.

¶ Quib⁹ addunt̃ duo ſc3 ſpēs quā addit Priſcianus vt clam clanculū: et ordo: quia quedā aduerbia ꝓponunt verbis: quedā vero poſtponunt̃ iuxta tritos verſiculos. Ꝟſus
Qd ſimilat mōſtrat petit ⁊ vacat elegit optat. Precedūt verba ſuccedūt cetera tantū.

Aduerbio

Significatio aduerbioꝝ in quo eſt. Quia aut ſunt aduerbia bia loci aut temporis ⁊c.

¶ Primũ accidens aduerbij eſt ſignificatio. Circa quod Notandum eſt ſignificatio nem eſſe duplicem ſcȝ realem ⁊ aduerbialem.

Significatio
- ¶ Realis eſt importatio alicuius per dictionem ⁊ illa conuenit omibus dictionibus ⁊ partibus orationis ⁊ nulli accidit: ſed eſt de eſſentia cuiuſlibȝ qꝺ enim non ſignificat nõ eſt dictio.
- ¶ Aduerbialis eſt ꝓprietas determinandi verbum ſcꝺm aliquã certam circumſtantiã: et illa accidit aduerbio. Et ponit Donatus vigitiquatuor que ſunt ſignificatio loci. temporis. numeri. qualitatis. quantitatis ⁊cij s..

¶ Quibus poſſunt multe alie addi. quia pluribus alijs modis actus v̄balis poteſt circũſtantionari. Et Priſcianus addit remiſſiuã. intenſiuam. excluſiuã ⁊cijs. Exempla de illis vigintiquatuor ſignificationibus videanť in donato: quorũ interp̄tatio videatur in vocabularijs. Non eñ eſt neceſſe hanc hic inculcari.

Cõparatio aduerbioꝝ eſt in tribus gradib⁹ cõparationis ⁊c.

¶ Comparatio aduerbij deſcribiť ſimiliter ſicut cõparatio nois. Et eſt duplex.

Scȝ
- ¶ Regularis vt docte docti⁹ doctiſſimũ vel doctiſſime. fortiter fortius fortiſſimũ vel fortiſſime. Fit eñ illa ad ſimilitudinẽ comparatõis regularis noialis.
- ¶ Irregularȝ vt bene melius optimũ vel optime. male peius peſſimũ vl' peſſime. quia illa fit ad ſimilitudinem cõparationis irregularis nominalis.

¶ Poteſt etiam diuidi in completam ⁊ incompletam ſicut in nomine.

Comparatio
- ¶ Completa vt docte doctius doctiſſimũ vel doctiſſime.
- ¶ Incompleta vt ocyus ocyſſimũ vel ocyſſime. magis maximũ vel maxime. niſi multũ poſitiuus ſit.

¶ Comparanť aũt hec aduerbia q̄ deſcendũt a nominibus cõparabilibus vt docte pulchre fortiter bene male ⁊ ſimilia. Hic grãmatici excipiunt quattuor q̄ comparanť et tamen non deſcendunt a nominibus cõparabilibus. vt ſunt ſepe. diu. cito. ⁊ mane

Ut
- Sepe ſepius ſepiſſimũ vel ſepiſſime.
- Diu diutius diutiſſimũ vel diutiſſime.
- Cito citius citiſſimũ vel citiſſime.
- Mane manius maniſſimũ vel maniſſime.

¶ Sed Seruius circa ſecundã donati editionȝ dicit nemo dicit manius maniſſimũ ſed mane. magis mane. maxime mane. Etiã cito videť habere nomẽ citus inuſitatum ſic vulgo diciť. Tũc citus eſt cocus dum calet ipſe focus. Saluſtius etiã dicit modo citus modo tardus inceſſus. Et mane diciť a manũ qꝺ veteres dixerunt bonum.

¶ Ultimo notanda eſt drĩa inter comparatiuũ aduerbialẽ ⁊ noialem neutri generȝ.

Comparatiuus
- ¶ Nominalis conſtruiť cum noie ſubſtantiuo ⁊ traduciť noialiter: vt leo eſt animal fortius equo. Aſinus eſt animal tardius vacca.
- ¶ Aduerbialis ꝯſtruiť cũ verbo ⁊ traduciť aduerbialiter vt Ceru⁹ currit velotius eq̄. Aſin⁹ incedit tardius vacca. Et idẽ iudiciũ eſt de ſuꝑlatiuo.

Figure aduerbioꝝ ſunt due. ſcȝ. Simplex ⁊ Compoſita.

¶ Figura aduerbij deſcribitur ſimiliter ſicut figura nois. Et diuidit in duas ſpecies. ſcȝ in ſimplicẽ ⁊ compoſitã. Quibus additur tertia ſcȝ decompoſita.

Exẽ de
- ¶ Simplici vt docte pulchre prudenter bene male.
- ¶ Compoſite vt indocte inprudenter: adhuc adhinc deinde dehinc.
- ¶ Decõpoſita vt efficaciť q̄d nõ ab aduerbio ſed a noie venit vt dt Priſcia.

¶ Et aduerbia tot modis componuntur quot nomina:

Scꝫ
¶ Primo ex duobus integris vt preclare indocte.
¶ Secundo ex duobus corruptis vt efficaciter ſufficienter.
¶ Tertio ex integro ꝛ corrupto vt inepte inſipienter.
¶ Quarto ex corrupto ꝛ integro vt inpotenter collibenter.
¶ Quinto ex ꝯpluribus vt inexpugnabiliter.

Aduerbia localia ſunt in loco vel de loco ꝛc.

¶ Hic donatus agit de circūſtantijs locoꝝ que ſunt quatuor ſcꝫ in loco per locum de loco ꝛ ad locum. Quibus aptantur quattuor queſitiua ſcꝫ quo qua vbi ꝛ vnde. vſus Per quo q̄ vel vbi fit q̄ſtio ſiue ꝑ vnde. Quo petit ad. qua ꝑ. in vbi petit. vñ petit de.

Nam
Quo querit circūſtantiam ad locum: vt quo vadis respondet huc illuc. Romam ad Italiam.
Qua querit circunſtantiā ꝑ locū vt qua vadis hac illac. Roma ꝑ Italiam.
Ubi querit circūſtantiā in loco. vt vbi es rñdet hic illic. rome in Italia.
Unde q̄rit circūſtantiā de loco. vt vñ venis rñdet hinc illic. Roma de Italia

¶ Sed quorſum querit drñas ſituales que vocant drñe poſitionum. vt ſunt ſurſum deorſum dextrorſum leuorſum. i. ſiniſtrorſum antrorſum retrorſum.

Differūt
Intro conſtruitur cum verbo motus ad locum. vt vado intro.
Intus ꝯſtruit cū v̄bo mot⁹ vel quietꝫ in loco vt ſum int⁹: ambulo int⁹.

Differūt
Foras conſtruitur cum verbo motus ad locum. vt vade foras.
Foris ꝯſtruit cū v̄bo mot⁹ vel quietis in loco vt ſum foris. ſpacior foris.

¶ Subdit donatus.

¶ In loco ꝛ de loco eandem habent ſignificationē. quod debet intelligi ſic: vbi ꝛ vñ eandem habent reſponſionem. vt ſum intus. ſum foris. exeo intus. venio foris.

Nam querēdo
Ubi es bene reſpondetur ſum intus vel foris.
Unde venis reſpondetur foris venio.
Unde exis reſpondetur exeo intus.

¶ Deintus eñi ꝛ deforis non dicit. Cuius ratio eſt ſcd̄m Remigiū ꝛ Seruiū q꞉ ꝓpoſitionis preponere aduerbijs arte non licet: ſed fit ſoloeciſmus. Quare de mane de ſero male dicitur. niſi mane ſiat nomen. vt de mane vſqꝫ ad veſperam finies me.

¶ Si arguit deint⁹ ꝛ deforis ponit in ſacra ſcriptura. Rñdet Remigius ſacrā ſcripturā nō ſemꝑ ſequi grāmatice rigorē cum ſit veluti poeſis libera. vnde btūs Auguſtinus dicit. Indignū exiſtimo v̄ba celeſtꝫ oraculi reſtrigi regul' Donati. Qualē libertatē eñi poetica habꝫ in carmia vtēdo figurꝫ eandē hꝫ ſacra ſcriptura in ſoluta orōne

¶ Subdit donatus.

¶ Ad locum autem ꝛ per locum aliam ſignificationē habent. i. quo ꝛ qua diuerſas habent reſponſiones.

Ut
Quo vadis reſpondetur intro foras.
Qua vadis reſpondetur hac illac.

Participium eſt pars orationis partem capiens nominis et verbi.

¶ Pro declaratione ꝛ expoſitiōe diffinitiōis notanduꝫ eſt primo illum terminū participium hic ſignificare dictiones participiales que ſunt amans amat⁹ amaturus amandus legens ꝛc. quia illis cōuenit definitio vt claret.

¶ Secundo Notandum eſt participium duplicem partem accipere a nomine ꝛ verbo ſcꝫ eſſentialem ꝛ accidentalem.

Nomine.

¶ Nominatiuus dicitur a nominando: quia per eum fit nominatio rei.
¶ Genitiuus dicit̄ a gignendo qꝛ gignit de ſe ceteros obliq̄s: q̄re ꝛ patriꝰ dr̄.
¶ Datiuus dicit̄ a dando quare caſus amicorum dicitur.
Unde ¶ Accuſatiuus dicitur ab accuſando: et eſt caſus inimicorum.
¶ Uocatiuus dicitur a vocando: et caſus ſalutationis dicitur.
¶ Ablatiuus dicit̄ ab auferendo: et eſt caſus furum quoꝝ eſt a ferre ꝛc. vocatur etiā caſus romanoꝝ. i. latinorum. quia latini illum non ceperunt a grecis greci eñ ablatiuo carent cuius loco vtuntur genitiuo.

¶ Secundo Notandum eſt defectionem caſus cadere in noīa ſm vtrūqꝫ numerum.
¶ Nece prece vice dape in ſingulari carent ntīs cum vocatiuo.
¶ Nex aliquando dicitur apud authores vt apud Ciceronem ꝛ alios.
¶ Phas nephas carent genitiuo datiuo ꝛ ablatiuo.
Quia ¶ Nomina queſitiua diſtributiua relatiua negatiua ꝛ infinita carēt vocatiuo
¶ Es far ius thus rus mel vinū ꝛ ſimilia carent gtō dtō ꝛ abltō pluralibus.
¶ Non eñ dicit̄ vinoꝝ ꝛ vinis vt docet Seruiꝰ q̄uis Ouidius ponat vinis.
Et illa defectio exemplaris legatur apud grāmaticos exemplares.

¶ De forma caſuali.

¶ Fora caſual' modꝰ declinādi dictionē ſub vna t̄minatiōe vel pluribꝰ. Et ſunt ſeptē
¶ Aptota eſt quādo dictio habet vnā vocem tantū ꝛ caret aliquibus caſibꝰ vt phas nephas ir pus hñt tres caſus tantū Macte eſt vocatiui caſus tantū vt ſponte ablatiui. Cornelius celſus ponit gtm̄ ſpontis. Et dicit̄ ab a. i. ſine ptoſis. i. caſus quaſi ſine aliquibus caſibus.
¶ Monaptota eſt quādo dictio habet oēs caſus ſub vna voce: vt nequam cornu. Et dicit̄ a monos id eſt vnicus. quia vnicā vocem habent oēs caſus
¶ Diptota eſt quādo nomen habet duas terminationes in ſuis caſibus. Et
Sc3 dicit̄ a dis. i. bis. quaſi binaria ꝛ bipartita declinādi forma vt tabi tabo.
¶ Triptota eſt quādo nomen tribus terminationibus declinat̄ vt muſa templum. Et dicitur a tris. i. tres quaſi ternaria.
¶ Tetraptota eſt quādo nomen declinatur quatuor terminatiōibus vt mgr̄ Et dicitur a terra. i. quattuor quaſi quaternaria.
¶ Pentaptota eſt quādo nomē declinat̄ quīqꝫ terminatiōibus vt dominus Et dicit̄ a penta quod eſt quīqꝫ quaſi quinaria.
¶ Hexaptota eſt quando nomen declinat̄ ſex terminatiōibus vt ſunt illa tria vnus totus ꝛ ſolus. que habent e in vtō. Et dicit̄ ab hexa. i. ſex quaſi ſenaria.

¶ Et debēt hec noīa formaꝝ caſualtū legi penultia ꝓducta: qꝛ ptoſis ſcribit̄ apd̄ grecos cū omega qd̄ o longū eſt. Sed Alexā. corripuit qñ dicit Aptota neutra tene ꝛc

Per hos enim caſus declinantur Nomina Pronomina.

¶ Hic poſt caſum agitur de declinatione. Circa quam Notandum eam eſſe duplicem ſcꝫ caſualem ꝛ terminalem.

¶ Caſualis tantū eſt declinatio ꝑ diuerſos caſus ſine vocis diſtinctione ꝛ illa
Decli conuenit nominibus indeclinabilibus terminaliter vt eſt nequam.
natio ¶ Terminalis eſt declinatio ꝑ diuerſos caſus cū diſtinctione vocꝫ: et illā Remigius ſic definit. Eſt vocis in fine ꝑ obliquos variatio. Et illa eſt duplex.
¶ Regularis eſt quādo gtūs regulariter format̄ a ntō vt dñs dñi dño. et illā maxime donatus ꝓſequit̄ diuidendo eam in quīqꝫ.
¶ Irregularis eſt quando genitiuus irregulariter formatur a nominatiuo:
Sc3 vel non formatur a nominatiuo vt iecur iocinoris. iter itineris. iupiter iouis. Dicit tñ Priſcianus Iouis olim nominatiuū fuiſſe qui iam oblitteratus eſt: vt ptꝫ in illo ꝟſiculo homeri. Conuocat in cetū ſuperos Iouis ꝛ monet oēs.

¶ Et declinatio regularis vlterius diuiditur in vniformem ⁊ heteroclitam.

Declinatio regularis.

¶ Uniformis eſt quando in declinando nec genus nec declinatio nec ſignificatio variatur: vt muſa muſe muſam.

¶ Heteroclita eſt qñ in declinando vel gen⁹ vel declinatio vel ſignificatio variať. Exm̄ de genere celum in ſingl'ari: celi in plurali. Exm̄ de declinatiōe vt vas vaſis in ſingulari: vaſa vaſoꝝ in plurali. Exm̄ de ſcatione vt ops. i. terra. opē. i. auxiliū. opes. i. diuitie. de q̄ videať apd̄ grāmaticos exēplares. Et diciť ab heteron. i. varium ⁊ cliſis. i. declinatio. quaſi varia declinatio.

¶ Sed declinatio noim grecoꝝ vt ſunt penthecoſte geneſis melos ⁊ alia. Similiter barbaroꝝ vt ſunt Moyſes abraham Jeſus ⁊ alia. videať in alexandro ⁊ apud alios quia talia nō declinantur preciſe iuxta quinqȝ declinationes hic poſitas.

Prima declinatio quot litteras terminales habet. Duas.

Diffit

¶ Littera terminalis eſt vltima littera dictiōis. Et ſunt due in prima declinatione ſcȝ a ⁊ s. quibus addiť m ꝓpter barbara noia vt ſunt Adam Abrahā que a quibuſdam latinis mutantur in us vt adamus abrahamus in ſecūda declinatione: qua mutatione crebro vtitur baptiſta mantuanus.

¶ Terminatio eſt vltima vocalis in dictione cum illo qd̄ ſequiť ſi qñ aliquid ſequitur quare muſa penna famula eandem habent terminationem. ſimiliter thomas lucas ⁊c̄. Et ſunt tres ſcȝ a vt muſa as vt eneas es vt anchiſes. Quibus additur am ꝓpter barbara nomina adam abraham ⁊c̄.

¶ Prima declinatio eſt que mittit gtm̄ ⁊ dtm̄ ſingulares in longum ae vt muſa muſe Et Alexander dicit in diphthongon ae. v̄ſus. Dans ae diphthongon gtis atqȝ dtis

¶ Diphthongus

¶ Eſt conglutinatio duarum vocaliū in eadem ſyllaba vim ſuam ſeruātium. Et ſunt quattuor apud latinos ſcȝ ae oe au ⁊ eu: quarū due ſcribunť ſed nō ꝓferunť. reliqueue autem ſcribunť ⁊ ꝓferunť vt audeo tydeus. Et diciť a dis. i. bis ⁊ pthongus. i. ſonus quaſi duarum vocaliū ſonus in eadem ſyllaba.

¶ Genitiuus in ai.

¶ Item veteres latini vt Priſcianus dicit ⁊ Mancinellus aliquando gtm̄ in ai terminauerūt ſic. Lucretius dicit miliciai Tulius nepai Uirgilius aulai. Unde Uergilius in tertio eneidos. Aulai in medio libabant pocula bachi. Et dicunt grāmatici ibi cōmitti dieresim que fieri habet quādo vocalis longa diuiditur in duas breues.

¶ Genitiuus in as.

¶ Item dicit Priſcian⁹ veteres latinos greco more gtm̄ aliqñ ꝓtuliſſe in as vt litera literas: aura auras ⁊c̄. Sic Uergilius dicit illa neqȝ ſonit⁹ neqȝ auras memor. Tulius. pr̄familias. Enni⁹ dux vias. Neui⁹ filiȷ̄ terras. Sȝ hec decliatio nō cadet i vſuȝ nr̄m

Secunda declinatio quot litteras terminales habet. Tres.

Scd̄a decliatio

Tres litteras terminales habȝ ſcȝ r s ⁊ m vt patȝ in textu.

Sex ťminatiōes habȝ ſcȝ er ir ur us eus um. exēpla ponit donat⁹

¶ Secūda declinatio eſt que mittit gtm̄ ſingularē in i ⁊ dtm̄ cū abltō in o vt dn̄s dn̄i dn̄o. templum templi templo. Excipiunť octo ſcȝ vnus vllus vter nullus ſolus alter totus alius. que hn̄t ius in gtō ⁊ i in dtō iuxta ſecundā declinationē ꝓnois q̄ Priſcianus vult eſſe nomina. Sed Diomedes vult eſſe ꝓnomina. Sed neuter vt dicit Georgius valla ⁊ Mancinellus habet duplicem gtm̄ ſcȝ neutrius vel neutri: quorū poſterior eſt frequentior. et in datiuo habet neutro. Sed neutra in feminino genere habet neutre in genitiuo. Etiam Tullus poſuit vne ⁊ tote in genitiuo ⁊ datiuo. veteres em̄ vario modo predicta declinauerunt.

Tertia declinatio quot litteras terminales habet. Decem.

Tertia declinatio.
¶ Decem litteras terminales habet ſcʒ a e o c l n r s t x. de quibus exemplificat ſufficienter Donatus.
¶ Septuagintaocto terminationes habet quas enumerat Priſcian⁹
Et addit donatus vel pauloplus. i. cum paucis aliȷ̃s.

¶ Tertia declinatio eſt que mittit gtm̃ ſingularem in is ⁊ datiuũ in i. vt ſacerdos ſacerdotis ſacerdoti: felix felicis felici.

¶ Sed greca nomina in es quibus latini vtuntur apud poetas habent is vel i in gtō vt achilles vliſſes. vt etiam Alexander docet. Vergilius in primo eneidos. Troas reliquias danaum atqꝫ immitis achilli. Idem in ſecũdo dicit. Duri miles vliſſi.

Differũt
Septuaginta ſunt ſpecies decem. qꝛ qñ n precedit ginta valet decem.
Septuagita ſunt ſpẽs centũ. qꝛ qñ n p̃cedit gita valʒ centũ ⁊ mutat i i e

Quarta decliatio quot lr̃as termiales habʒ. duas q̃s s ⁊ u.

Quarta decliatio
Duas litteras terminales habet ſcilicet s ⁊ u.
Duas terminationes habʒ ſcʒ us vt manus u vt cornu.

¶ Quarta declinatio eſt que mittit gtm̃ ſingularẽ in us ⁊ datiuũ in ui vt fructus fructus fructui: manus manus manui.

Sed nomina in u in ſingulari ſunt indeclinabilia vt cornu genu. verſus. U non mutabis donec plurale videbis. vt docet Alexander.

¶ Et eſt hic Notandum veteres latinos vario modo declinaſſe noīa quarte declinationis vt etiã docet Priſcianus. vnde Therentius ponit anuis in gtō ab anus ⁊ Varro domuis a domus ⁊ Virgilius metu ⁊ cõcubitu in datiuo. ſed hec declinatio antiquata eſt. Therentuis. Offendimus eam triſtem eius anuis cauſa.
Varro. Perrexit in interiores partes domuis.
Vergilius. parce metu citherea. Idem concubitu indulgent.

¶ Sed iſta tria iuſſus permiſſus euentus in plurali ſunt neutra vt iuſſa euenta permiſſa ſecunde declinationis. Virgilius. Mihi iuſſa capeſcere phas eſt.

Quinta declinatio quot lr̃as termiales habʒ. vnã. quam. s.

Quinta declinatio
Unam litteram terminalem habet ſcilicet s.
Unam terminationem habet ſcilicet es. vt dies.

¶ Quinta declinatio eſt que mittit genitiuũ ⁊ datiuũ ſingulares in ei diuiſas ſyllabas vt ſpecies ſpeciei. fides fidei.

¶ Et pro quantitate Notandum eſt ꝙ quando vocalis precedit ei tunc ei longat̃ vt ſpeciei ꝓgeniei. Quando cõſonans precedit ei tunc ei breuiat̃ vt fidei ſpei. Sed veteres latini vario modo declinauerũt noīa quīte declinatōis. vt docet Gellius Priſcianus ⁊ ceteri. quia genitiuũ nominatiuo ⁊ ablatiuo ſimilem dixerũt vt patet exemplis.

Ut
Tulius. Equites daturus illius dies penas.
Virgi. Libra die ſomniqꝫ pares vbi fecerit horas. Ubi Gellius dicit dies ponendum. Saluſtius. Dubitauit acie pars.
Item decima parte die.

Pronomen eſt pars orationis que ꝓ nomine poſitũ tantundẽ pene ſignificat pſonãqꝫ interduʒ recipit.

¶ Pro declaratiõe ⁊ expoſitiõe diffinitiōis notandũ eſt p̃mo illũ t̃minũ ꝓnoīe ſcare dictiões ꝓnoīales q̃ ſunt ego tu ſui ille ipſe iſte ⁊c. qꝛ ill' ꝯuenit dio vt ptʒ

¶ Secundo notandum eſt pꝛonomen poni loco nominis dupliciter.

¶ Pꝛimo ponit loco noĩs ꝓpꝛij ⁊ hoc cõtingit in demõſtratione ⁊ relatiõe. vt ille currit. i. ioannes currit. Uergilius ſcripſit buccolica ⁊ idẽ ſcripſit geoꝛgica

Scȝ ¶ Secundo ponit loco nomis appellatiui: vt homo qui eſt rõnalis eſt riſibi lis homo currit ⁊ ille mouet. Unde pꝛonomen interpꝛetat quaſi fungens vice nomis ⁊ maxime iuxta vſum loquendi authoꝝ ponit loco nomis pꝛopꝛij.

¶ Tertio Notandum eſt tantundem pene ſignificare dupliciter exponi a grãmaticis claſſicis. i. pꝛimarijs. De pꝛolatarijs enim non eſt cura.

¶ Pꝛimo ſcdm Seruiuȝ ſup ſecundã editionẽ donati ſic. i. expꝛimere ſemi⸗ plenam vim nominis. nomina eñi plenas. i. certas elocutiones faciunt. ꝓ⸗ nomina autem ſemiplenas. i. incertas.

Expo⸗ nũt eũ ¶ Secũdo ſcdm Remigiũ ⁊ alios ſic. i. q̃ſi idẽ cũ noĩe hoc eſt in ſignificato idem ſcat cum noĩe ſed nõ eodẽ mõ: qꝛ nomẽ ſcat ſubſtantiã cũ qualitate. i. rem certe ſpẽi vel generꝫ: vt ioannes hõ aſinꝰ anĩal. ꝓnomẽ vo ſcat ſubãm ſine q̃litate. i. ſine certitudĩe cũ indifferẽs ſit ad demonſtrandũ vl referendũ rem quãcunq; tam coꝛpoꝛalẽ q̃ȝ incoꝛpoꝛalẽ cuiuſq; ſpẽi vel generis ⁊c̃.

¶ Quarto Notandum eſt per ꝑſonã in diffinitione non intelligi ꝑſonam que eſt acci dens ꝓnominis: qꝛ illa ꝑſona ſemꝑ accidit ⁊ cõuenit ꝓnomini: ſed intelligit certa res quã ꝓnomen ſignificare poteſt in demonſtratiõe vel relatiõe. Ex quibꝰ colligit talis diffinitionis intellectus. Dictio ꝓnominalis eſt parſoꝛatiõis caſualis: ponibilis loco nominis cum quo quaſi idem ſignificat: et interdũ demonſtrat vel refert certã rem.

Parſoꝛationis caſualis: vbi excluduntur partes indeclinabiles cum verbo. Ponibilis loco nominis cum quo ⁊c̃. quia iuxta cõmunem regulam verba et participia in diffinitionibus poſita debent dicere aptitudinem quare poſita

Dicit exponitur ponibilis ⁊ ibi excluditur nomen.

Et interdũ demonſtrat ⁊c̃ vbi excludit participiũ quod nec demõſtrat nec re⸗ fert. Similiter ibi excluditur quis vnus vllus omnis nullus ⁊ ſimilia q̃ ſcdm Pꝛiſcianũ non ſunt pꝛonomina: quia nec demõſtratiua nec relatiua. Sed nõ poteſt ibi excludi cum ſit relatiuum.

¶ Numerus pꝛonominum.

¶ Quindecim ſunt ꝓnomina ſimplicia: de quibꝰ non eſt dubiũ apꝺ grãmaticos an ſint ꝓnoĩa ſcȝ ego tu ſui ille ipſe iſte hic is meus tuus ſuus noſter veſter nr̃as ⁊ vr̃as.

Simplicia: quia pꝛeter illa ſunt multa alia compoſita vt egomet tutemet idẽ illiccine iſticcine hiccine hoccine ⁊c̃.

De quibus non eſt dubium ⁊c̃. ꝓpter quis ⁊ qui: que Pꝛiſcianus dicit eſſe no

Dicit mina. Diomedes vero ꝓnomina: qui idem ſentit de illis dictionibus qualis quantus talis omnis nullus vnus vllus. et de om̃ibus adiectiuis ſyncathe⸗ goꝛematicis. Idem videtur velle. Seruius caper pꝛobus cum alijs grãma⸗ ticis multis. Et quãuis talia non recipiunt perſonam non obeſt. qꝛ hec parti cula intelligit de relatiuis ⁊ demonſtratiuis ⁊c̃.

¶ Diuiſio pꝛonominũ.

¶ Pꝛonomina ſunt duplicia ſcȝ pꝛimitiua ⁊ deriuatiua.

¶ Pꝛimitiua ſunt que non deſcendunt ab alijs. Et ſunt octo ſcȝ ego tu ſui ille ipſe iſte hic is. Et ſignificant vnam perſonã tantum ſcȝ quã demonſtrant vel referunt. Et habent ſe tanquã ſubſtantiua quia crebꝛo ſe ſolis reddũt ſuppo ſita vt ego curro. De quibus dicit Alex. Hec ⁊ quaſi fixa manebunt.

Pꝛo⸗ noia ¶ Deriuatiua ſunt que deſcẽdunt ab alijs. Et ſunt ſeptẽ ſcȝ meus tuus ſuus noſter veſter noſtras ⁊ veſtras. Ueniuntq; a tribus pꝛimis pꝛimitiuis ſcȝ ego tu ſui. verſus. De tribus pꝛimis ſeptem fit oꝛigo ſupꝛemis. Ab ego eñi venit meus noſter ⁊ noſtras. A tu venit veſter veſtras ⁊ tuus. A ſui venit ſuus. Et

Pronomine.

illa frequenter habent ſe adiectiue ⁊ ſignificant duas perſonas ſcꝫ poſſeſſoris et rei poſſeſſe vt meus valet res quā ego poſſideo. verſus. Perſonas duplices hec deſignare videntur. Cum poſſeſſore poſſeſſio ſignificatur.

¶ Alia diuiſio pronominum.

Pronomina
¶ Relatiua ſunt quatuor ſcꝫ is ſuus ipſe ſui. v̓ſus. Js ſuus ipſe ſui referūt.
¶ Demonſtratiua ſunt decē ſcꝫ ego tu hic iſte meus tuus noſter veſter noſtras ⁊ veſtras. verſus. Sed cetera monſtrant.
¶ Relatiua ⁊ demonſtratiua ſunt vnum tantū iuxta cōmunem vſum accipiendi ſcꝫ. verſus. Jlle refert monſtrat non facit hoc aliud.

¶ Dicitur iuxta cōmunem vſum ⁊c̃. quia vt Priſcianus docet authores hoc ꝓnomē is ⁊ nōnulla alia aliquando em̄ ponunt vtroqꝫ modo.

Pronomini accidunt ſex. ſcꝫ. Qualitas. Genus. Numerus. Figura. Perſona. Caſus.

¶ Accidens pronominale eſt accidens denominationis ⁊ nō realis inheſionis. Et deſcribitur conformiter ſicut accidens nominis ſic. Eſt proprietas accidentalis conueniens dictioni pronominali inquantū tali. i. inquantū eſt ethymologie cōſiderationis Et ſunt ſex ſcd̓m Donatum. quibus adduntur multa alia ſcꝫ declinatio motio ſpecies demonſtratio ⁊ relatio.

Qualitas pronominum duplex eſt ſcꝫ. finita ⁊ infinita.

¶ Qualitas pronominis ſic diffinitur. Eſt proprietas ſignificandi certe vel incerte. Et eſt duplex ſcꝫ finita ⁊ infinita.

Qualitas
¶ Finita eſt ſcd̓m Donatum que recipit perſonā. i. Eſt ꝓprietas ſignificandi certe ratione demōſtrationis vel relationis. vt ego tu ille.
¶ Jnfinita eſt ſcd̓m Donatū que nō recipit perſonā. i. eſt ꝓprietas ſignificādi incerte. exemplificat Donatus vt quis que quod : quis em̄ non pōt recipe perſonā cum nunqꝫ capiatur demonſtratiue vel relatiue. Jdem iudicium eſt de illis vnus vllus vter ⁊c̃. tenendo cum Diomede ꝙ ſint ꝓnomina.

¶ Si arguit. Remigius dicit pronomen ſignificare ſubſtantiā ſine qualitate ꝫ qualitas nō accidit pronomini. ¶ Jtem pronomen ſignificat per modum indeterminate apprehenſionis. ergo nullum eſt finitum.
Reſpondet ꝓnomen ſignificare ſubſtantiā ſine qualitate. i. ſine certitudine loquēdo de ſignificatione eius eſſentiali: ſed accidentaliter. i. rōne demōſtrationis vel relatiōis bene ſcant certe. ſic verus eſt ille v̓ſiculus. Nomīa non certe dant ꝓnoīa quod certe.

Genera pronominum ſunt fere eadem que et nominum.

¶ Genus ꝓnoīs eſt ꝓprietas ɔiungendi cum noīe alicuꝰ generis. Et ſunt quattuor

Genꝰ
¶ Maſculinū eſt quod nomini maſculini generis aſſociari pōt, vt ille mgr̄.
¶ Femininū eſt quod nomini feminini generis aſſociari pōt. vt illa domina.
¶ Neutrū eſt quod nomini neutri generis aſſociari poteſt : vt hoc mancipiū.
Cōmune
Duorum exemplificat donatus vt talis qualis ſequens. Diomedem qui tenet talia eſſe pronomina.
Trium vt ego tu ſui noſtras ⁊ veſtras.

¶ Dicitur fere eadem. i. quaſi ea ⁊ tot quot in nomine ponunt ꝓpter excludere epicoenum genus quod non accidit pronomini: qꝛ illud ſolis ſubſtantiuis ɔuenit ſed omīa ꝓnomina ſunt adiectiua. Et eadem rōne nullum ꝓnomē eſt dubiū. i. incerti generis.

Dt

¶ In adiectiuis enim genus ex voce attenditur iuxta motionem ſed epicoenum ex ſi-gnificatione ⁊ dubium ex authoꝛitate.
¶ Si arguit. hic paſſer. illa dies ſunt ꝯgrua. ꝗ demonſtratiuū ⁊ demonſtratū ꝯueni-unt in genere. Reſpōdet epicoenū gen⁹ ſilr dubiū inq̄ntū eſt gen⁹ cōgruitatis nō di-ſtinguit a maſculio ⁊ feminio q̄re ꝯgrue ꝯſtruit cū ꝓnoīe maſculini vel feminini gn̄is

Numeri pronominum ſunt duo ſcꝫ Singularis ⁊ Pluralis.

¶ Numerus ꝓnominis eſt ꝓprietas ſignificandi ſingulariter vel pluraliter.

Numerus
- Singularis eſt ꝓprietas ſignificandi ſingulariter. vt ego tu ille.
- Pluralis eſt proprietas ſignificandi pluraliter. vt nos vos illi.

¶ Si arguitur pronomen ponitur loco nominis ꝓprij vt dicit Priſcianus cum alijs grāmaticis ꝗ caret plurali numero ſicut illud ⁊c. ¶ Item ꝓnomina primitiua ſunt termini ſingulares ꝗ carent plurali numero vt docet ſignificatio.
¶ Reſpondet ꝓnomen poni loco ꝓprij nominis vel ꝓpriorum noīm ꝗ non caret plu-rali: vt petrus ⁊ paulus hij ſunt qui nos legem chriſti docuerunt.
Ad ſcd̄m dr̄ ꝓnoīa primitiua extra orōnem eſſe indifferēter termīos ſinglr̄ares vl̄ cōes

Dū eni demōſtrant vel refert vnā rē vel plures.
- ¶ Coniuncti ſunt termini ſingulares: vt ille hō: illi hoīes: vt hō currit ⁊ idem homo mouet: homīes currūt ⁊ idem fatigant.
- ¶ Diuiſim ſunt termini cōmunes vt oīs homo videt ſe ꝑut relatiuū ſe diſtribuit ſcd̄m logicos. Iſti trahunt nauem ⁊c.

¶ Sed numerus pluralis in neutra acceptione repugnat eis quia terminus ſingula-ris poteſt ſignificare plura coniunctim.

Figure pronominum ſunt due ſcꝫ Simplex ⁊ Compoſita.

¶ Figura pronominis eſt proprietas ꝓnominis quia indiuiſibile vel diuiſibile eſt in plures partes quarū ad minus vna eſt ſignificatiua.

Et diuidit in
- Simplicem vt ego tu ſui.
- Compoſitam vt idem.

¶ Dr̄ q̄rū ad min⁹ vna ⁊c. q2 in ꝓnoīe ad cōpoſita figurā ſufficit vnā partē eſſe intelli-gibilē ſm̄ ſe vel ſuū ꝑfectū ⁊ integrū vt pꝫ qn̄ ꝓnomē cōponit cū ſyllabica adiectiōe q̄ nihil ſcat ſeorſum: nec eſt alicui⁹ partis orōnis: vt egomet tutemet quicūq3 q̄libꝫ ⁊c
¶ Syllabica adiectio eſt quedā additio que ſeorſuꝫ nullius eſt ſignificatiua ⁊ nullius partis orationis vt ſunt met ce pte cine libet piam.

Ut
- Egomet tutemet vel tute. ſed non tumet. Recipiunt aūt ego ⁊ tu in omnibus caſibus met preter genitiuū noſtrum ⁊ veſtrum vt dicit Mancinellus: vt mei met mihimet ⁊ tuimet tibimet ſuimet ſemet ⁊c.
- ¶ Hicce hecce hocce veteres dixerunt ſed minores iungunt ce caſibus in s vt huiuſce hijſce. Quis Plautus dixit hiſce in ntō vt dicit Mancinellus.
- ¶ Meapte tuapte ſuapte noſtrapte veſtrapte. ſed Tulius dixit ſuopte Plau-tus tuopte ablatiui caſus tantum.
- ¶ Hiccine heccine hoccine. i. eſt ne iſte ⁊c. Eſt eni ibi interrogatio quedam et fit declinatio in caſibus retinentibus c vt hunccine ⁊c.
- ¶ Quilibꝫ cuiuſlibꝫ cuilibꝫ quēlibꝫ a q̄libꝫ. ſilr in plurali q̄libꝫ. q̄rūlibꝫ ⁊c.
- ¶ Quiſpiam cuiuſpiam cuipiam quempiā a quopiam: in plurali quipiā ⁊c.

¶ Dicit tn̄ Georgius valla egomet hicce huiuſce meapte ⁊c. dici ꝑ porrectionē ⁊ non compoſitionū. q2 additio nihil ſignificat. Meatim vero ⁊ tuatim dicit eſſe aduerbia. Nobiſcum autē ⁊ vobiſcum: anaſtrophe eſt nomen cōpoſitio ꝓ cum nobis ⁊c. Silr mecum tecū ſecum: ſed eccum ellum cōpoſita ſunt cū aduerbio. i. ecce eum ⁊c.

¶ Syllabice adiectiones cum quis ⁊ qui.
Vſus. Poſt quis nāq; piam ſine qui coniunge putaſquam
Dam vis cunq; libet ſine qui continet apte.

¶ Quoꝝ declinatio patȝ ex ſimplicibus. ſed vt Mancinellus docet quiſquis in recto tantū dicit. quidquid vero in ntō ⁊ actō: a quoquo in abltō a quaqua cuius ntūs eſt queque. Eccum ellum. eccā ellam. eccos ellos. eccas ellas. ſed Diomedes dicit eccū ellum aduerbia eſſe. Et Priſcianus dicit egomet tutemet ſuapte eſſe ſine cōpoſitione quia additio per ſe nihil ſignificat. Item autem componitur ab is ⁊ demum.

Perſone pronominū ſunt tres ſcȝ Prima Secūda ⁊ Tertia.

¶ Perſona ꝓnoīs ſic diffinit. Eſt ꝓprietas ſcādi rem loq̄ntē de ſe ad aliū vel de alio

Perſona
¶ Prima ſignificat rem loquentē de ſe vt de ſe. Et illa eſt certiſſima q: ſola vocis expreſſione certificatur: vt ego cum ſuis condeclineis ⁊ compoſitis.
¶ Secūda ſignificat rem loq̄ntē ad aliū vt ad aliū: et illa dicit certa. Certificatur eni ſolo capitis nutu ⁊ oculoꝝ directione vt ſunt tu cū ſuis ꝯdeclineis ⁊ cōpoſitis. Similit oīs vtūs cuiuſcūq; partis oronis eſt ſecunde perſone.
¶ Tertia ſignificat rem loquentē de alio vt de alio. et illa vocat cōfuſa. i. incerta. quia ſola manuali indicatiōe certificatur vt ſunt reliqua ꝓnoīa cum oībus nominibus ⁊ participijs cuiuſcūq; caſus preter vocatiuū.

¶ Sed qn̄ Priſcianus dicit meus eſſe ꝓnomen poſſeſſiuū prime ꝑſone ⁊ tuus ſecūde ꝑſone debet intelligi non ſimpliciter ſed quo ad poſſeſſorem incluſum ſcȝ ego ⁊ tu.

Caſus pronominum ſunt ſex quemadmodum ⁊ nominum.

¶ Caſus ꝓnoīs eſt ꝓpetas ſcādi recte vel obliq̄. Et diuidit rectū ⁊ obliquū ſicͭ i noīe

¶ Defectio caſus in ꝓnomine.

Nam
¶ Sui caret ntō ⁊ vtō. Cuius ratio eſt ſm Priſcianū. quia non niſi tranſitiue cōſtrui poteſt ꝓpter reciprocationē in ſelpſum quā importat. vt Joannes miſereretur ſui. loquitur ſibi. videt ſe. miratur ſe. loquitur ſecum.
¶ Omnia ꝓnoīa carent vocatiuo dempt⁹ quatuor. Unde Alex. Quatuor exceptis ꝓnoīa nulla vocabis. Tu meus noſter ⁊ nr̄as hec ſola vocamus.

¶ Sed Diomedes dicit nos habere vocatiuū in exclamatione: vt dicendo o nos felices. Et Nicolaus perottus dicit ſuus habere vocatiuū. vt defendite ceſarem o amici ſui. Laudate dominū omnes angeli ſui. vbi ſm eum non poteſt poni eius ꝓpter reciprocationem que debet eſſe in illa oratione ⁊ conſimili.

¶ Declinatio pronominum.

¶ Quatuor ſunt declinatiōes in ꝓnoīe. Vn̄ Alex. Eſt declinādi ꝓnoīa norma q̄terna

Declinatio
¶ Prima eſt que mittit gtm̄ ſingularem in i vel in is ⁊ dtm̄ in i. vt ego mei vel mis mihi. Et ſunt tria ſcȝ ego tu ſui. Vſus. Eſtq; mei vel mis in pria tuq; ſuiq; Et ego declinat irregulariter. Vſus. Recto ꝑſone nō ſeruat regula prime.
¶ Secūda eſt q̄ mittit gtm̄ ſingularē in ius ꝯiuncti vel diuiſim ⁊ dtm̄ in i. vt ille illius illi. Et ſunt quinq; ſcȝ ille ipſe iſte hic is. Vſus. Debet ius facere gtm̄ norma ſecūde, Debes formare ꝑ eam ꝓnomia quinq;. Dicit ꝯiuncti. i. in vna ſyllaba vt hic hui⁹. Dicit diuiſim. i. in duab⁹ ſyllabis vt ille illius. ipſe ipſius.
¶ Tertia eſt que mittit gtm̄ ſingularē in i vel in e ⁊ dtm̄ in o vel in e. vt meus mei meo in maſculio genere. ſed in feminino dicit mea mee mee. Et ſunt q̄nq; ſcȝ meus tuus ſuus noſter ⁊ veſter. Vſus. Tertia ꝑ primā fit noīs atȝ ſecundā
¶ Quarta eſt que mittit genitiuū ſingularem in atis ⁊ datiuum in ati vt nr̄as noſtratis noſtrati. Et ſunt duo gentilia ſcȝ noſtras ⁊ veſtras. Vſus. Quarta quidem terne par debet nominis eſſe.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-143082-p0033-4

¶ Uocant̄ aūt noſtras ⁊ veſtras gentilia: q̄ꝛ gent̄e vel patriā ſ̄cant: vt ille eſt noſtras id eſt de noſtra gente vel patria. hīj ſunt noſtrates. ille loquit̄ noſtratia verba ⁊c̄. Et ſunt ꝓnoīa ꝯciſa. i. ſyncopata. q̄ꝛ p̄ſciano teſte antiq̄t⁹ dicebat̄ nr̄atis vr̄atis in ntō.

¶ Ultimo Notandum eſt ſ̄m Donatū ⁊ P̄ſcianū ꝓnoīa tercie declinatiōis dici ad aliquid dicta. q̄ꝛ p̄ter ꝑſonā intrinſecā poſſeſſoꝛis aliud demōſtrant vel referunt ſcʒ ꝑſonā extrinſecā rei poſſeſſe: et ſunt in duplici dr̄ña. q̄ꝛ quedā ex vtraq̄ȝ parte.

Dicūtur:
- ¶ Singularia ſcʒ meus tuus ⁊ ſuus. q̄ꝛ tam in ſingulari q̄ȝ in plurali poſſeſſorem ſingularem includunt vt meus ager. meoꝝ agroꝝ. vbi ego includit̄.
- ¶ Pluralia ſcʒ noſter ⁊ veſter: quia tam in ſingulari q̄ȝ in plurali ſignificant pluralitatem poſſeſſoꝛum: vt ager noſter: agroꝛum noſtroꝝ ⁊c̄.

Verbum eſt pars oꝛationis cū tempoꝛe ⁊ ꝑſona ſine caſu agere aliquid aut pati aut neutrū ſignificās.

¶ Pro declaratione et expoſitione diffinitionis notandum eſt p̄imo illum terminū verbum hic ſignificare dictiōes verbales que ſunt amo doceo lego audio ⁊c̄. quia illis conuenit diffinitio.

¶ Scd̄o Notandū eſt quō differant ſignificare tempus ⁊ ſignificare cum tempoꝛe.

Significare:
- ¶ Tempus in ſignificato p̄incipali impoꝛtare tēpus vt annus dies hoꝛa. vel aliquā differentiā tempoꝛis vt hodiernus heſternus craſtinus ꝑhendinus.
- ¶ Cum tempoꝛe eſt vltra ſignificatū p̄incipale impoꝛtare aliquā differentiā tempoꝛis: vt amo p̄incipaliter ſignificat actum amandi: et cum hoc dr̄ñam p̄eſentis tp̄is: et conuenit verbis cum participīȷs.

¶ Tertio Notandum eſt ꝙ ſignificare cum perſona contingit dupliciter ſcʒ.

Significare cum perſona:
- ¶ Certa eſt ſub diuerſis vocibus diuerſas habere perſonas: et ſic ſignificat verbum imperſonale finiti modi. vt amo amas amat.
- ¶ Incerta eſt ſub vna voce oīes habere ꝑſonas: et ſic ſignificat verbuȝ impſonale ⁊ infinitiuus verbi ꝑſonalis: quia verbū impſonale ⁊ infinitiu⁹ eſt ſine certȝ ꝑſonis ⁊ nūeris: vt legit̄ poteſt eī̄ addi a me a te. vel ab illo

¶ Quarto Notandum eſt quō dr̄t ſignificare agere pati ⁊ neutrum.

Significare:
- ¶ Agere eſt ſ̄care actionē potentē tranſire in aliq̄d: vt amo deū: lego librum.
- ¶ Pati eſt ſ̄care paſſionē q̄ ab aliquo infert̄. vt amoꝛ a ioāne: ꝑcutioꝛ a petro
- ¶ Neutrū eſt ſ̄care nec actionē nec paſſionē ſed vel puꝝ eſſe rei vt verbū ſubſtantiuū ſum: vel aliam habitudinē accidentalem q̄ nec eſt actio nec paſſio vt ſto ſedeo iaceo. Ex quo patʒ verbū triplex eſſe ſcʒ: actiuū paſſiuū ⁊ neutrale.

¶ Ex quibus colligit̄ talis intellect⁹ diffinitionis. Dictio verbalis eſt ꝑs oꝛatiōis declinabilis ſ̄cans agere pati vel neutrū ſine caſu cum tēpoꝛe ⁊ ꝑſona certa vel incerta.

Dicit̄:
- ¶ Declinabilis vbi excludunt̄ quattuoꝛ partes oꝛatiōis indeclinabiles.
- ¶ Sine caſu vbi excluditur participium cui conuenit caſus.
- ¶ Cum tempoꝛe vbi excluditur nomen ⁊ pꝛonomen.

¶ Si arguit̄ gerūdia ſunt v̄ba et tn̄ ſ̄cant ſine tp̄e ⁊ cū caſu vt dicit P̄ſcianus ḡ.

¶ Item verbum quādoq̄ȝ abſoluit̄ a tp̄e vt patʒ in illa oꝛatiōe tonitruus eſt ſon⁹ factus in nubibus ⁊c̄. Reſpōdet̄ P̄ſcianū velle gerundia eſſe noīa participialia ⁊ h̄re quattuoꝛ caſus obliquus conueniunt enim cū participīȷs ⁊ differūt ab eis.

In hoc:
- ¶ Conueniunt: quia caſus habent ⁊ regunt poſt ſe caſum non ante.
- ¶ Differunt: quia ſine tempoꝛe ſignificant ⁊ duplicem ſignificationē habent participium autem vnam.

¶ Sed donatus vocat gerūdia v̄ba participialia quod appꝛobat Laurentius valla qui dicit quod q̄ꝛ caſus habēt verba nō ſunt ⁊ quia caſum poſt ſe moꝛe participioꝛū regunt noīa non ſunt ſed verba participialia que pꝛope inter participia nūerari pn̄t.

Participio

Pars

¶ Eſſentialis eſt ſignificatio realis: quia nomen ſignificat ſubſtantiā verbum vero actum: participiū autem ſignificat actum vnitū ſubſtantie: et ſic ſignificat vtrūqȝ vt legens dicit aliquis qui legit. Quare ponitur loco nomis ⁊ vbi ſimul breuitatis cauſa vnde loco illius ille qui legit ſcribit dicitur legens ſcribit. Ideo dicit Priſcianus participium eſſe nominis ⁊ verbi mediū: q2 quod illa ſignificant diuiſim illud participiū ſignificat vnite.

¶ Accidentalis eſt accidens ſimile accidenti nomis vel verbi ⁊ ſic participiū recipit a nomine genus ⁊ caſum: a verbo tempus ⁊ ſignificationē: ab vtroqȝ numerum ⁊ figuram.

¶ Ex quibus patet diffinitionē ſic exponi. Dictio participialis eſt pars orationis declinabilis capiens partē eſſentialem ⁊ accidentalem nominis ⁊ verbi.

Dicit

Declinabilis vbi excluduntur quattuor partes indeclinabiles.

Capiens partē ⁊c. ibi excludit nomen pronomen verbum: vnde ipſum nomē bene capit via compoſitionis partem integralem nominis ⁊ verbi vt dapifer armiger: ſed non ſignificationē ⁊ accidentia: quia nomen ſignificat pmanenter: participium vero fluxiue ⁊ tranſeunter.

¶ Si arguit. exoſus ⁊ peroſus ſunt pticipia cū regāt poſt ſe actm̄ et tn̄ non capiunt partē vbi: q2 carent vbo dicēte Alexandro. Credo qꝫ exoſus vbo caret atqȝ peroſus.

¶ Item ſcdm Seruium triumphatus laboratus tunicatus togatus paludatus pileatus ⁊c. ſunt participia ſine verbis ergo.

¶ Reſpondet talia carere verbis vſitatis perodi enī ⁊ exodi nō ſunt in frequenti vſu.

¶ Ad ſcdȝ dicit quoſdā grāmaticos velle talia eſſe noīa ſicut illa comatus criſtatus haſtatus litteratus turritus cornutus aſtutus hirſutus ⁊ ſimilia. Alij volunt quod ſint participia a verbis nō vſitatis ſed fingendis: q2 cum tpe ſignificare videntur.

Participio accidunt ſex ſcȝ Genus Caſus Tempus Significatio Numerus ⁊ Figura.

¶ Accidens participij eſt ꝓprietas accidentalis conueniens dictioni participiali inquantum eſt ethymologie conſiderationis. Et ſunt ſex ſcdm Donatū quibus poſſunt addi motio forma perſona ⁊ declinatio.

¶ Si querit an cōparatio accidat participio. Reſpondet comparationē ſcationis ei nō repugnare ſicut nec vbo que fit mediāte aduerbio magis vt amās magis amans maxie amās. Sed cōparatio terminalis nō ꝯuenit ei. q2 cōparatiuus ⁊ ſuplatiuꝰ tali ſine tpe ſcāt vt amās amātior amātiſſimꝰ. Et dicit Priſcianꝰ cū Alexandro participium dum terminaliter cōparatur trāſire in vim nois. quod cōtingit multis modis.

Scȝ

¶ Primo dum perdit tempus. vt natus ioannis. i. filius ioannis.

¶ Secundo dum comparatur. vt doctus doctior doctiſſimus.

¶ Tertio duȝ mutat regimē ſui verbi: vt doctus grāmatice nomē eſt doctus grāmaticam participiū eſt. Patiēs medie nomē eſt patiēs mediū pticipiū eſt.

¶ Quarto quādo cōponitur cum dictione cum qua ſuū verbum componi nō poteſt vt indoctus. indoceo2 enī nō dicitur.

¶ Sed quando Baptiſta mantuanus in buccolicis. dicit. doctiſſimus mores vrbis videtur figurate loqui per antiptoſim ponendo actm̄ loco genitiui. ſicut Apuleius dicit. Puer ille oīmibus deterrimus. i. omnium.

Genera participiorum ſunt quattuor ſcȝ Maſculinum Femininum Neutrum et Commune.

E

¶ Primū accidens participij eſt genus. et diffinitur ſic. Eſt proprietas contingendi cum vno articulo vel pluribus ratione ſue terminationis: et ſunt quattuor.

Genus
- ¶ Maſculinum vt hic lectus lecturus legendus doctus.
- ¶ Femininum vt hec lecta lectura legenda docta.
- ¶ Neutrum vt hoc lectum lecturum legendum doctum.
- ¶ Commune
  - Duorum vt hunc ⁊ hanc legentem.
  - Trium vt hic ⁊ hec ⁊ hoc legens.

¶ Ratione terminatiōis dicit in diffinitiōe ideo. q₂ omē ꝑticipiū eſt adiectiuū cui⁹ genus attēdit ex voce. Verſus. Que ſunt mobilia ꝑ ſe ſiūt manifeſta. Ex qb⁹ ptȝ epicenū gen⁹ in ꝑticipio nō eſſe nec dubiū gen⁹. i. incertū. q₂ illud ſolis ſubſtātiuis ꝯuenit ⁊c. ¶ Sed pariens pregnans cōſonans ⁊ ſimilia. dū participia ſunt erunt omīs generis. dum vero nomina ſiunt variant genera.

Quia ſi
- Subſtātiuātur aliq̄ ſunt gn̄is
  - ¶ Maſculini vt oriens occidens proſluēs pro ſlumine quia nō niſi in maſculino reperiuntur.
  - ¶ Feminini vt conſonans pro littera: continens pro terra nō inſula: pregnans pariens.
  - ¶ Neutri vt antecedens conſequens contingens.
- Adiectiua Remanent tunc retinent genus quod in participio habebāt vt amans dum comparatur ⁊c. quia adiectiuū genus eodem modo attenditur in nomine pronomine ⁊ participio.

Caſus participiorum ſunt ſex ſcȝ. Nominatiuus. Genitiuus Datiuus Accuſatiuus Vocatiuus ⁊ Ablatiuus.

¶ Secundum accidens participij eſt caſus qui diffinitur ſicut in nomine ſic. Eſt proprietas ſignificādi recte vel oblique. Et diuidit in rectū ⁊ obliquū ſicut in nomine. ¶ Defectio caſus non cadit in participium. Cuius rationem ponit Priſcianus: quia in ſola ſubſtantiua ⁊ adiectiua ſyncathegorematica cadit talis defectio. Sed omne participium eſt adiectiuum cathegorematicum.

¶ Ex quo ſequit participia ꝑuatiua ⁊ negatiua nō carere vtō: vt ignorās neſciēs ceciens quēadmodū noīa priuatiua cathegorematica nō carēt vtō vt iniuſtus indoct⁹. Virgil. in bucco. Nō tu in triuijs indocte ſolebas. Stridenti miſer ſtipula diſꝑdere carmen.

¶ Declinatio.

¶ Tres ſunt declinatiōes in participio ſcȝ prima ſecūda ⁊ tertia. Cui⁹ ratio eſt. quia participia ſunt adiectiua: ſed quarta ⁊ quinta declinatiōes ſolis ſubſtātiuis ꝯueniūt.

Declinatio
- Prima eſt q̄ mittit gtm̄ ⁊ dtm̄ ſingulares in longū e vt docta docte.
- Scd̄a eſt q̄ mittit gtm̄ ſingularē in i ⁊ dtm̄ in o vt doct⁹ docti docto.
- Tercia ē q̄ mittit gtm̄ ſingularē i is ⁊ dtm̄ i i. vt ſcribēs ſcribētis ſcribēti

¶ Et ſunt duo participia que irregulariter declinant. ſcȝ iens ⁊ quiens cū compoſitis vt iens euntis: rediens redeuntis: quiens queuntis: nequiēs nequeūtis. Verſus. Semꝑ iens cū ꝓle ſua formabit euntis. Ambio lege caret: q₂ ambiens habȝ ambientis in gtō.

Tempora participiorum ſunt tria ſcilicet Preſens Preteritum et Futurum.

¶ Tertium accidens participij eſt tempus non reale ſed grāmaticale. Et diffinit ſicut in verbo ſed diuiditur in preſens preteritum ⁊ futurum ſine diuiſione preteriti.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-143082-p0036-0

Participio

Participiũ

¶ Preſentis tp̄is terminatur in ans vel in ens vt amans legens.
¶ Preteriti tp̄is terminatur in tus ſus vel xus vt lectus viſus nexus.
¶ Futuri temporis terminatur in rus vel in dus: vt lecturus legendus
Verſus. Participans quod in ans vel in ens ſit dicito preſens. Tus
ſus xus dat preteritum: rus duſq̧ futurum.

Participium

¶ Preſentis temporis formaṫ a p̄terito imp̄fecto indicatiui mutando bam vel bar in ns vt amans ab amabā: loquēs a loquebar. Ibi excipiṫ eo ⁊ q̄o in quib⁹ bā mutaṫ in ens: vt a quibā quiens ab ibam iens. Quib⁹ adduṅt pollio ⁊ inſignio: que hn̄t pollibam ⁊ inſignibā vt dicit Georgius valla.
¶ Preteriti tp̄is formaṫ a poſteriori ſupino addēdo s vt amat⁹ ab amatu. lectus a lectu: viſus a viſu: nexus a nexu. Excipiṫ mortuus cui⁹ ſupinū iuxta analogiā eſſet mortū mortu: vt docet participiū futuri tp̄is moriturus.
¶ Futuri tp̄is formaṫ a poſteriori ſupino ſi terminaṫ in rus ſimpliciter addendo rus: vt amaturus ab amatu. Sed orior habet ortum ortu ⁊ tamen format oriturus. Si vero terminaṫ in dus tūc formaṫ terminaliter a gtō ſingulari participij preſentꝫ tp̄is: vt amādus ab amātꝫ mutādo tis in dus.

¶ Dicitur terminaliter: quia ſignificatiue venit a verbo paſſiuo vt patebit.

Significationes participioꝝ ſunt quinq̧ ſcꝫ. Actiualis Paſſiualis Neutralis Deponentalis et Communis.

¶ Quartū accidēs participij eſt ſignificatio: et diffiniṫ ſicut gen⁹ in v̓bo. Vel ſic. Eſt p̄prietas deſcendendi a verbo alicui⁹ generꝫ. Participiū eni͂ eſt illius ſ̄ficationis cui⁹ generis eſt ſuū v̓bum a quo deſcēdit. V̓ſus. In verbi genere q̄ ſit ſignatio quere.

Significatio

¶ Actiualis vt amans: quia venit a verbo actiui generis.
¶ Paſſiualis vt amatus: quia venit a verbo paſſiui generis.
¶ Neutralis vt ſedens: quia venit a verbo neutri generis.
¶ Deponentalis vt loquēs: quia venit a verbo deponentis generis.
¶ Cōmunis vt criminatus: quia venit a verbo cōmunis generis.

A v̓bo

¶ Actiuo veniūt duo p̄ticipia ſcꝫ
- Preſens vt amans legens.
- Futurum in rus vt amaturus.

¶ Paſſiuo veniūt duo p̄ticipia ſcꝫ
- Preteritum vt amatus.
- Futurum in dus vt amandus.

¶ Neutrali veniūt duo p̄ticipia ſcꝫ
- Preſens vt ſtans ſedens
- Futurum in rus vt ſtaturus.

¶ Deponēti veniūt tria p̄ticipia. ſ.
- Preſens vt loquens.
- Preteritum vt locutus.
- Futurum in rus vt locuturus.

¶ Cōmuni veniūt q̄tuor p̄ticipia. ſ.
- Preſens vt criminans.
- Preteritū vt criminatus.
- Futurum in rus vt criminaturus.
- Futurum in dus vt criminandus.

Verſus

Quere per actiua preſens in ruſq̧ futura.
Sunt per paſſiua tibi cetera ſignificanda.
Que dedit actiuum dabit hec eadem tibi neutrum
Deponens terna tibi dat cōmune quaterna

¶ Et participia deſcendentia a verbis cōibus non ſignificāt oīa cōmuniter.i. acti‑ue ⁊ paſſiue: ſed ſolum illa que terminantur in tus.i. p̄teriti tēporis Juxta hos vſiculos. vſus. Uerbum cōmune quāuis agat ⁊ patiatur. Sola per ans ens rus tamē actio ſignificatur. Dus ſolum patitur per tus vtrūq; notatur.
¶ Item a metuo ⁊ timeo nō veniunt participia in rus: q̄ꝛ carent ſupino. Sed a poto venit potans poturus ⁊ potus. Ouidius. Quo plus ſunt pote plus ſiciunt aque.
Et a careo venit carens cariturus ⁊ caſſus. Uirgilius. De miſere neci nūc caſſum lu‑mine lugent: quia formant paſſiuū in tertia perſona ſcȝ potatur caretur.
¶ Item a cepi verbo defectiuo venit ceptus. Ouidius. Dij ceptis aſpirate meis.
Sed a memini venit meminens quod habet vim preſentis ⁊ preteriti.
Similiter ab odi oſus. vt docet Georgius valla.

Numeri participioꝝ ſunt duo ſcȝ Singularis ⁊ Pluralis.

¶ Quintū accidens participij eſt numerus: qui diffinitur ſicut in noīe ſic. Eſt ꝓꝛie‑tas ſignificandi ſingulariter vel pluraliter. Et diuidit in ſingularem ⁊ pluralem.

Exemplum de
- ¶ Singulari vt hic lectus.
- ¶ Plurali vt hij legentes.

¶ Et defectio numeri non cadit in participiū. q̄ꝛ quotlibet habet vtrūq; numerum.

Figure participioꝝ ſunt due ſcȝ Simplex ⁊ Compoſita.

¶ Sextum ⁊ vltimū accidens participij eſt figura. et diffinitur ſicut in nomine vel in verbo. Et diuiditur ſcdm Donatum in ſimplicem ⁊ compoſitam.

Exemplum de
- ¶ Simplici vt legens currens ſcribens lecturus.
- ¶ Compoſita vt negligens redamans reſcribens.

¶ Et participium componitur tot modis quot ſuum verbum a quo deſcendit
¶ Si arguit nullum participiū eſt compoſite figure. probatur ꝑ verſiculos. Partici‑pans omne dic ſimplicis eſſe figure. Aut decōpoſite dicere non dubites. Reſpondet concedendo oīe participium eſſe vel ſimplicis vel decōpoſite figure. vt vult Priſcia‑nus. Donatus tamē non ponit differentiā inter compoſitā ⁊ decompoſitā figuras.

Coniunctio eſt pars orationis annectēs ordinanſq; ſententiam.

¶ Pro declaratione ⁊ expoſitione diffinitionis. Notandum eſt p̄mo illum terminū coniunctio hic ſignificare dictiones cōiunctionales que ſunt et atq; aut vel ⁊c. quia illis conuenit definitio vt claret.
¶ Secundo Notandum eſt annectere ⁊ ordinare in propoſito ſic differre.

Differūt
- ¶ Annectere eſt coniungere per vim.i. eſt coniungere aliqua abſq; deno‑tatione ſequele vnius ex altero. Et ſic cōiungunt coniunctiones copula‑tiue diſiunctiue ⁊ expletiue vt homo currit vel homo mouetur.
- ¶ Ordinare eſt cōiungere ꝑ ordinē.i. eſt coniungere aliqua cū denotatiōe ſequele vnius ex altero. Et ſic ꝯiungunt coniunctiones cauſales ⁊ rōna‑les: vt ſi homo currit homo mouet. homo currit ergo homo mouet.

¶ Tertio Notandum eſt ꝑ ſententiā hic intelligi dictiones vel oratiōes ex quibus cō‑iunctis reſultat ſententia. vt petrus ⁊ paulus currunt. homo currit igit homo moue‑tur. Ex quibus trahitur talis expoſitio diffinitionis. Dictio cōiunctionalis eſt pars orationis indeclinabilis apta cōiungere dictiones vel orationes ꝑ vim vel ꝑ ordinē.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-143082-p0038-1

¶ Indeclinabilis vbi excludunt̃ quattuor partes orationis declinabiles. Quare relatiuũ qui non eſt ꝯiunctio ꝯſ̃uis cõiungat ꝑ vim ratione incluſionis ꝯiunctionis copulatiue: vt homo currit qui mouet̃ que oratio valet homo currit et ille mouet̃. Apta ꝯiungere. quia non queuis cõiunctio ſemper actualiter coniungit vt patz de ea que extra orationẽ profertur. Unde eſt regula. Uerba et participia in diffinitionibus poſita debent dicere aptitudinem.

Dicit ¶ Per vim vel ꝑ ordinem vbi excludit̃ prepoſitio interiectio ⁊ aduerbium. que habent alia officia primaria a quib⁹ denominant̃ ꝯſ̃uis ſecundarie aduerbiũ ratione incluſionis cõiunctionis copulatiue ꝑ equiualentiã ⁊ reſolutionẽ coniungat per vim. vt dum ſol oritur dies fit. i. ſol oritur in aliquo tp̃e ⁊ in eodem fit dies vt logici reſoluunt. Etiam prepoſitio cum quãdo equiualet ꝯiunctioni copulatiue coniungit per vim: vt petrus cum paulo regnant.

¶ Si arguit̃ ꝯiũctio diſiũctiua diſiũgit vt ptz ex noĩe ꝙ nõ ꝯiũgit tenz ꝯña ex oppoſitꝭ

¶ Item Priſcianus dicit expletiuas eſſe ſupuacaneas. i. ſuperfluas ꝙ ſunt inutiles.

¶ Item in diffinitione ponitur coniunctio copulatiua ⁊ tamen nulla eadem coniunctio annectit ⁊ etiam ordinat: igitur eſt mala.

¶ Reſpõdet̃ coniunctionẽ diſiunctiuam coniungere dictiones vel orationes ſed diſiungere ſenſus per quod differt a copulatiua.

¶ Ad ſecundũ dicit̃ Priſcianũ velle eas ſupuacaneas eſſe non ſimpliciter ſed quo ad diuerſitatem inducendum quã inducit copulatiua ⁊ diſiunctiua iuxta ꝟſiculum. Iungit diuerſa coniunctio ſignificata. Sed expletiua per vim coniungit orationem ornãdo et nullam diuerſitatem inducendo.

¶ Ad tertiũ dicitur que exponi ꝓ vel ſicut apud Uirgiliũ in ſcđo cũ dicit. Precipitare iubent ſubiectiſq; vrere flammis. vbi Seruius exponit coniunctionem copulatiuam diſiunctiue. Authores eñ quandoq; vnũ alterius loco ponũt vt copioſe docet Priſcianus. Uel dicat̃ Donatũ cepiſſe illam diffinitionẽ a Palemone ⁊ poſſe intelligi copulatiue vt ſic aliqua cõiunctio annectit ⁊ aliqua ordinat: authorum enim dicta ſunt exponenda ⁊ ſane intelligenda: et non ad rigorem logicum accipienda.

Coniunctioni accidunt tria ſcz Poteſtas Figura ⁊ Ordo.

¶ Accidens coniunctionis eſt ꝓprietas accidentalis cõueniens dictioni ꝯiunctionali inquantũ eſt ethymologie ꝯſiderationis: et ponit Donatus tria: quib⁹ addit̃ ſpecies

Poteſtas coniunctionum quinq; habet ſpecies ſcz Copulatiuam Diſiunctiuam Expletiuam Cauſalem ⁊ Rationalem.

¶ Primũ accidens ꝯiunctiõis eſt poteſtas. Circa qđ notandũ poteſtatẽ eſſe duplicẽ.

Poteſtas ¶ Realis eſt dominiũ in ſubiectos. quã habent principes ⁊ aliꝫ rectores de qua hic non agitur.

¶ Grãmaticalis ⁊ ꝯiũctionalis eſt ꝓprietas ꝯiungẽdi ꝑ vim ⁊ ꝑ ordinem.

¶ Et ponit donatus quinq; poteſtates ſcz copulatiuã diſiunctiuã expletiuam cauſalem ⁊ rationalem: quibus Priſcianus addit aduerſitatiuam dubitatiuam ⁊c.

¶ Copulatiua coniungit voces et ſenſus. Et dum coniungit

¶ Terminos denotat tertiũ vtriſq; ꝯiũctis cõuenire. vt petrus ⁊ paul⁹ regnant

¶ Propoſitiões denotat ambas eſſe veras vt hõ eſt aĩal ⁊ de⁹ ẽ vt dicũt logici.

¶ Diſiunctiua ꝯiungit voces et diſiungit ſenſus: et dũ coniungit

¶ Termios denotat tertiũ alteri ꝯiũctorũ ꝯuenire. vt ſocrates vel plato diſputat

¶ Propoſitiones denotat alterã earum

Coniũ- ctio
esse verã. vt homo eſt asinus vel de⁹ eſt.
¶ Expletiua ꝯiũgit voces certificãdo ꝛ ornando oratiõis ſententiã ſine indu ctione ꝛ denotatiõe diuerſitatis. vt Dñs quidẽ Jeſus poſtꝗ̄ locutus eſt ꝛc.

¶ Cauſales / ¶ Rõnalis — cõiungit voces ꝛ ſenſus per moduꝫ ſeq̃le vni⁹ ex alio. Et
¶ Aptius ponitur circa ãntecedens ꝗ̄ conſequens. vt ſi ſortes currit ſortes mouetur.
¶ Aptius ponitur circa cõſequẽs ꝗ̄ ãntecedens. vt ſocrates currit ergo ſocrates mouet.

¶ Ex quib⁹ facile patet quid ſit poteſtas copulatiua diſiunctiua ꝛc̃ijs. Et quomodo poteſtas coniunctionis eſt ſignificatio ꝛ officium coniunctionis.

Figure coniunctionũ ſunt due ſcꝫ Simplex ꝛ Compoſita.

¶ Secundũ accidens coniunctionis eſt figura. que diffinitur ſicut in nomine.

Exemplum de
¶ Simplici: vt et at ſi aut vel cum ſimilibus.
¶ Compoſita: vt etꝗ̄ atꝗ̄ nanꝗ̄ ſed enim ꝛ ſimilia.

Ordo coniunctionum in quo eſt. Quia aut prepoſitiue coniunctiones ſunt ꝛc.

¶ Tertium accidens coniunctionis eſt ordo: et diffinit ſic. Eſt ꝓprietas ꝯiungendi in principio medio vel in fine. Et eſt triplex ſcꝫ prepoſitiuus ſubiũctiuus ꝛ cõmunis.

Coniũctiones
¶ Prepoſitiue ſunt que in principio coniungunt: vt ſi niſi at ꝛc̃ijs. vt ſi sortes currit ſortes mouet. Niſi ſtudueris haud ꝓmoueberis.
¶ Subiunctiue ſunt q̃ in fine ꝯiũgunt: vt ꝗ̄ ne ve: vt dñs ſeruiſꝗ̄ precant. Et vocant ꝯiunctiões encletice: q꞉ inclinãt ſup ſe accentũ ꝓcedentꝫ ſyllabe.
¶ Cõmunes ſunt que in medio coniungunt: vt et vel ergo ideo igitur: vt Petrus ꝛ Paulus currunt: homo currit ergo homo mouet. Et vocantur alio nomine medie coniunctiones. Quidam tamẽ dicunt tales poſſe preponi vel in medio poni: et ideo vocari cõmunes vt Perottus.

¶ Si arguit cõiunctio dicit a cõiungendo: ergo debꝫ poni in medio ſicut clauus vel glutinũ ꝛc. Reſpondet aliquã coniunctionẽ vocaliter preponi vel poſtponi ſuis coniungibilibus ſed oẽm officialiter in medio reſidere ad ſimilitudinẽ copule realis.

Prepoſitio eſt pars orationis q̃ prepoſita alijs partibus in oratione ſignificationem earum aut complet aut mutat aut minuit.

¶ Pro expoſitiõe diffinitiõis notandũ eſt primo illũ terminũ prepoſitio hic ſignare dictiones ꝓpoſitionales que ſunt ad apud ante aduerſum ꝛc. q꞉ illis ꝯuenit diffinitio.
¶ Secundo notandum eſt prepoſitionẽ preponi alijs partibus orationis dupliciter.

Scꝫ
¶ Per appoſitionẽ: qñ regit poſt ſe caſuꝫ actm̃ videlicꝫ vel ablm̃. vt in domo ad patrẽ: et ſic ei⁹ officia ſunt regere ꝛ retorq̃re. i. abilitare caſum ad actũ ſbi vt vado ad ciuitatẽ: qm̃ vado ciuitatẽ nõ dicit. Et illa officia nõ põit diffinitio
¶ Per compoſitionẽ: qñ componit cũ alia dictiõe vt iniuſtus. Et ſic cõſtituit vnam dictionẽ cum illa cum qua cõponitur: et habet tria officia. quia aut cõ

plet aut mutat aut minuit: que officia ponunt in diffinitione quia ſunt ethy-mologie ⁊ non ſyntactice conſiderationis.

Diſtī

¶ Complere eſt augere ſignificatū termini cui addit vt preclarus .i. valde clarus. ꝑdoct⁹ .i. valde doct⁹: Therētius. Per pulchra credo dona haud nr̄is tm̄ ſil'is

¶ Mutare eſt variare ſignificationē vel accidēs termini cui addit: vt indoct⁹ .i. nō doct⁹. Sperno eſt tertie ꝯiugatiōis aſpernor vero prime. Idē do. addo. redo.

¶ Minuere eſt ſignificationi termini cui addit detrahere vt ſubrideo idest parum rideo: ſubtriſtis .i. aliquantulum triſtis.

¶ Ex quibus patet intellectus diffinitionis. Dictio prepoſitionalis eſt pars orationis indeclinabilis preponibilis alijs per appoſitionem vel per compoſitionem.

Dicit Indeclinabilis. vbi excluduntur quattuor partes orationis declinabiles.

Per appoſitionem vel compoſitionem. vbi excluditur aduerbiū ꝯiūctio ⁊ interiectio.

¶ Si arguit dicendo digniores eunt ante. Therētius. I pre ſequar ego. ibi ꝑpoſitio nec preponit per appoſitionē nec per compoſitionē in oratione. immo poſtponitur.

¶ Item alique prepoſitiones poſtponunt ſuis caſibus vt mecū tecum pubeten⁹ ⁊c.

Reſpondet in illis locutionibus ⁊ ſimilibus prepoſitiones aduerbiaſcere iuxta doctrinam horum verſiculorū. Vſus. Voces prepoſite nequeunt ſine caſibus eſſe. Si careant illis debent aduerbia dici. Prepoſitas poſitas aduerbia dic ſine caſu.

¶ Ad ſecundū dicit prepoſitionē regulariter ꝑcedere ſuū caſum: ſed figuraliter alique ſequunt ꝑ anaſtraphen iuxta cōmunem vſum loquēdi latinoꝝ vt ſunt ten⁹ verſus ⁊ cū cū illis ablatiuis me te ſe nobis vobis ⁊ qui. vt teſtant exēpla authoꝝ ⁊ vſus loq̄ndi. vt Virgilius. Capulo tenus abdidit enſem. Sic dicit vmbilico tenus ſteti in aquis. Saluſtius. Carthaginenſes finē imperi habuerunt egiptū verſus. Sic dicit. Joānes cōmittatū dedit mihi romā verſus. Tulius. Quid dulcius quā hr̄e qui cū om̄ia ſic vt tecum loqui audeas .i. cum quo. Virgilius. Qui cum partiri curas .i. cum qua.

¶ Si arguit vna prepoſitio preponit alteri per appoſitionē ergo nō ſemꝑ caſui: antecedens ꝓbatur dicendo de poſt fetantes. de ſub pede. de prope fontes.

Reſpondet hoc fieri ꝑ ſub auditionē caſus vt de loco poſt fetantes. Sic familiariter dicimus hoc ſcribit philoſophus in de celo ⁊ mūdo .i. in libro de celo ⁊ mundo ⁊c.

Prepoſitioni accidunt vnum ſcilicet Caſus.

¶ Accidens prepoſitionis diffinitur ſicut accidens aliarum partiū orationis. Et poſuit donatus tantū vnum ſcȝ caſum. Cui Mancinellus addit alia duo ſcȝ figuram vt abs abſq; ⁊ ordinem prepoſitiuū ⁊ ſubiunctiuum.

¶ Caſus in prepoſitione ſic deſcribitur. Eſt proprietas ſeruiēdi caſui declinabili. Et ſcd̄m donatum ſunt tantum duo ſcȝ accuſatiuus ⁊ ablatiuus.

Caſus

¶ Accuſatiuus eſt ꝓprietas deſeruiendi actō declinabili vt ad patrem.

¶ Ablatiuus eſt ꝓprietas deſeruiendi ablatiuo declinabili vt in domo.

¶ Dicitur declinabili .i. recte vel oblique ſignificanti talis em̄ caſus declinabilis non accidit prepoſitioni ſed in hoc ꝙ ꝑpoſitio deſeruit talia caſui declinabili dr̄ alicui⁹ caſus.

¶ Si arguit gtū̄s accidit prepoſitioni vt ptȝ in hac orōne virgiliana tenus crurum vnde dicit in tertio Georgicoꝝ. Et crurum tenus a mento palearia pendent.

¶ Item cōparatio videt accidere ꝑpoſitioni vt extra exterior extremus vel extim⁹ ⁊c.

Reſpōdet ſcd̄m q̄ſdā hoc fieri more grecoꝝ q̄ carent abltō dicunt tm̄ alij hanc ꝑpoſitionē tenus indifferenter regere gtm̄ vel abltm̄ apud latinos authores q̄ꝝ vſus ꝓ regula ē. exēpla apd̄ authores multa ſunt. Quītilian⁹ aurīū ten⁹ ⁊c. vt docȝ Lau. valla

¶ Ad ſcd̄ȝ dr̄ prepoſitionē nō cōparari ſed aliq̄n ſupplere vicē poſitiui vt docȝ Alex.

Da prepoſitiones caſus accuſatiui vt ad apud.

Di

¶ Hic enumerant̃ p̄poſitiones deſeruiẽtes actō caſui ſiłr ꝛ abltō ꝛ vtriq₃ caſui.

Prepoſitiones deſeruientes

¶ Accuſatiuo ſcd̃m donatū ſunt triginta. v̄ſus. Cōſtrue ter denas cū quarto prepoſituras. Et veteres illis aduerbijs retro ꝛ foris vtunt̃ ꝑ poſt ꝛ ante. Nos vero conſuetudine prohibemur. Hieronymus. Uado retro me ſathanas id eſt poſt me. Atrium quod erat foris templum .i. ante.

¶ Ablatiuo ſcd̃m donatū ſunt quindecim. v̄ſus. Sed ſunt ter quinq₃ cum ſexto ꝯſociande. Et procul aduerbiū quinq₃ ꝓ ſine ponit̃ vt ꝓcul dubio. Utriq₃ caſui ſcd₃ Donatū ſunt quattuor ſcʒ In ſub ſuꝑ ꝛ ſubter vel ſubtus. v̄ſus. Caſibus vtriſq₃ bis bine ſunt ſociande.

¶ Accuſatiuo quā́do conſtruunt̃ cum verbo vel participio importātẽ motū ad locū. v̄ſus. In ſub ter vel tus dant quartū dum ſociamus. Uerbo ſignanti motū vel participāti hoc eſt ſcd̃m donatū Qñ nos vł quoſlibet ad locū ire iſſe vel itur⁹ eſſe ſignificam⁹ vtʒ in exẽplis donati

Et tunc deſeruiunt Ut

Itur in antiquā ſiluam ſtabula alta ferax. Uirgilius in ſexto.
Herent parietibus ſcale poſteſq₃ ſub ipſos. Nituntur gradib⁹.
Uirgilius in ſecundo eneidos.

¶ Ablatiuo qñ conſtruuntur cū verbo vel participio importante motum vel quietẽ in loco. v̄ſus. Si non deſigno motū tunc cōſtrue ſexto In campo curro ſi ſis bene dicis in illo. Si ſis exterius in campuʒ ſit tibi curſus hoc eſt ſcd̃m donatū. Quā́do nos vel quoſlibʒ in loco eſſe fuiſſe vel futuros eſſe ſignificamus. vtʒ in exemplis donati.

Ut

Arma ſub aduerſa poſuit radiātia quercu. Uirgili⁹ in octauo
Stans celſa in puppi. Uirgilius in tertio eneidos.

¶ Si arguit̃ poſt ꝛ ante etiam deſeruire vtriq₃ caſui vt multo ante paulo poſt. vnde Uirgilius in buccolicis Longo poſt tempore venit ꝛc̃. Reſpondet̃ ꝭm Seruiū veteres poſt ꝛ ante actō ꝛ abltō adiunxiſſe qđ hodie minime poſſumus facere. Sed Laurentius valla vult poſt ibi eſſe aduerbiū ꝛ ad vim cōparatiui accedere. Sed Georgius valla dicit poſt ꝛ ante prepoſitiōes ſunt nec accedo his qui aduerbia eſſe volunt. Exigunt q₃ poſt ſe actm̃ ꝛ ante ſe abltm̃ vt multo ante paulo poſt Item poſt paulū ante diem ꝛc̃. poſtponunt̃ em̃ aliqñ caſui ſicut ten⁹ ꝛ v̄ſus.

¶ Itẽ vt Georgius valla dicit p̄ter ꝓ ſine iūgit̃ abltō. Saluſtius p̄ter rex capitaliʒ

¶ Item Circiter iūgit̃ gtō ꝛ abltō apud Ceſarẽ. Unde (ꝯdẽnatʒ .i. ſine ꝯdẽnatʒ ꝛc̃. altitudo erat circiter triū pedum. Et circiter quadraginta nauibus.

¶ Item ergo ꝓ ꝓpter conſtruit̃ cum gtō Uirgilius illius ergo venim⁹ .i. ꝓpter illuʒ Cato eius rei ergo .i. ꝓpter eam rem. Sed quidā dicunt ibi ꝗ eſſe nomen indeclinabile ꝛ valere tm̃ ſicut cauſa. Seruı⁹ v̄o dicit eſſe aduerbiū ſicut ten⁹ in illa crux ten⁹.

Super quam vim habet ꝛc̃.

¶ Hic ponit̃ vnū notabile circa illam prepoſitionẽ ſuꝑ ꝛ eſt Suꝑ accipi dupliciter.

¶ Primo vt dicit locū ꝛ ſic deſeruit vtriq₃ caſui aptius tamẽ actō quā abltō vt ſuꝑ celum ſuꝑ terrā vel terra ſuper flumina babilonis.

Scʒ

¶ Secundo vt dicit mentionem alicuius rei ꝛ ſic valet de ꝛ deſeruit abltō tm̃. verſus. Cum ſuper eſt pro de ſexto decet aſſociare.

Ut

Uirgilius in primo eneidos. Multa ſuper Priamo rogitans ſuꝑ Hectore multa.
Hieronymus. Erant Ioſeph ꝛ Maria mirantes ſuper his.

In quam vim habet.

¶ Hic ponit̃ aliud notabile et eſt de alia prepoſitione. Inq₃ dum valet cōtra deſeruit actō tantum ꝛ non vtriq₃ caſui. v̄ſus. Inq₃ notans contra q̄rto ſolet eſſe locata.

Ut
- Lex lata eſt in adulterium ⁊ in deſertorem.i.tranſfugam.i.contra
- Cicero ſcripſit inuectiuas in Saluſtium.i.contra Saluſtium.

Que prepoſitiões ſunt que a dictiõibus ſeparari nõ poſſunt

¶ Hic donatus docet prepoſitiones eſſe triplices quia.

Quedã
- Preponuntur ſolum per compoſitionẽ et ille dicuntur ſeparari non poſſe.i.non poſſe ꝑponi per appoſitionẽ vt ſunt ille
  - Di vt diduco.i.ſeparo.
  - Dis.i.diſtraho.
  - Re vt recipio
  - Se vt ſecubo.i.ſeorſum cubo.
  - Am vt amplector.
  - Con.i.congredior.
- Preponunꝰ ſoluꝫ per appoſitionẽ et ille dicunꝰ coniungi.i.componi nõ poſſe vt
  - Apud. Propter.
  - Penes.ſecundum.
- Preponunꝰ per appoſitionẽ ⁊ compoſitionem vt ſunt relique pene omnes ſcðm donatũ ſicut ſunt ad per pre ⁊c̃.Et hee dicunꝰ ꝯiungi ⁊ ſeparari.

Interiectio eſt pars orationis ſignificãs mentis affectum voce incognita.

¶ Pro expoſitione diffinitionis notandum eſt primo illum terminum interiectio hic ſignificare dictiones interiectiõales.que ſunt vt heu pape ⁊c̃.quia illis conuenit diffinitio.
¶ Secundo notandum eſt affectum mentis eſſe paſſionem animi.quia animus afficitur ⁊ ad aliquid trahiꝰ.Ut ſunt ira.gaudium.dolor triſticia.ſpes.timor.deſideriũ.
¶ Tertio notandũ eſt ꝑ vocem incognitã intelligi vocem indeliberate ꝓlatã.quia dũ aliqua paſſione afficimur talẽ affectuoſe atq; geſtu incõpoſito ꝓferimus.et quodãmodo naturaliter ſine deliberatiõe. Quã Diomedes ⁊ Seruius vocant vocẽ inconditam quaſi rudem a natura ꝓlatam abſq; artis regulatione.qꝛ certus accentus interiectioni nõ conuenit cum quilibet ſcðm quod afficiꝰ vocem ſuam accentuat.
¶ Ex quibus patet intellectus diffinitiõis. Dictio interiectionalis eſt pars orõnis indeclinabilis ſignificãs mentiꝫ affectum.i. paſſionẽ animi voce incognita.i. rudi ⁊ indeliberate prolata.

Dicit
- Indeclinabilis vbi excluduntur quattuor partes orationis declinabiles.
- Voce incognita. vbi excluditur coniunctio aduerbium ⁊ prepoſitio.
- Similiter illa nõia ira gaudia dolor timor ⁊c̃.que ſignificant mentis affectuꝫ voce cognita.i.arte ⁊ certo accẽtu regulata quare nõ ſunt interiectiões.

¶ Si arguiꝰ ille dictiones heu pape ⁊c̃. ſignificant voce cognita. ꝙ anticedens ꝓbaꝰ. quia notum eſt pape admirationem ſignificare. et heu dolorem ⁊c̃ijs.
¶ Item greci interiectionẽ non ſeparant ab aduerbio.ꝙ nõ eſt ſpecialis pars orõnis. Rñdeꝰ ꝑ vocẽ incognitã hic nõ intelligi vocẽ cuiꝰ neſciꝰ ſignificatio ſed vox indeliberate ꝓlata ꝑter artiꝫ regulationẽ mentiꝫ affectũ ſcãs quare Diomedes illã vocat vocẽ
¶ Ad ſecundũ diciꝰ ibi latinos deſciſcere a grecꝫ.Unde dicit Priſcia: (incõditã ⁊c̃. nus interiectionem greci inter aduerbia ponunt. quã Romani ab eis ſeparant.quia animi motum etiam ſine verbo demonſtrat.

Interiectioni accidit vnum ſcilicet Significatio.

De Interiectione

¶ Accidens interiectionis eſt ꝓprietas accidentalis ↄueniens dictioni interiectõali inquantũ eſt ethymologie cõſiderationis. Et ponit donatus tantum vnũ ſcʒ ſignificationem. cui quidam addunt figurã ꝛ ſpeciem. vt proh dolor. Sed Priſcianus dicit omnem interiectionẽ eſſe primitiuã. quia indeliberate ꝓfertur. compoſitio aũt ꝛ deriuatio prerequirunt voces regulatas que deliberate ꝓferuntur.

¶ Si arguitur ſignificatio accidit aduerbio. ergo nõ interiectiõi. Reſpondet ſignificationem differenter accidere aduerbio ꝛ interiectiõi. qꝛ in aduerbio eſt ꝓprietas determinandi verbũ ſcđm certam circũſtantiam. Sed in interiectiõe eſt ꝓprietas determinandi totam orationẽ ſcđm certum mentis affectum.

Significatio interiectionũ in quo eſt: quia aut leticiã mentis ſignificamus vt euax: aut dolorem vt heu: aut admirationem vt pape ꝛc.

¶ Significatio interiectiõis eſt ꝓprietas terminãdi totam orationẽ ſcđm certũ mentis affectum. Et ſunt quatuor ſcđm donatũ quibus tñ non negat plures addi poſſe.

Significatio:
- Leticie vt euax. Plautus. Euax iurgio vxorem tandem abegi.
- Doloris vt heu. Therentius. Heu me miſerum.
- Admirationis vt pape. vt pape quid video. Et a grecꝫ accepta eſt vt dicit Georgius valla. Therentius. Pape hec ſuperat ipſam thaidem
- Metus vt at at. Therentius. At at data hercle verba mihi ſunt ꝛc.

Et ſiqua ſunt ſimilia.

¶ Hic Donatus inſinuat multas eſſe alias interiectionũ ſignificationes ſcđm diuerſos animoꝝ affectus: et diuerſarũ linguaꝝ nationes: quia queuis natio ſuas habet interiectiones: de latinis tamẽ maxime eſt ad ꝓpoſitum.

Significatio:
- Deridentis vt hahahe: qua comici crebro vtunt. vt Plautus ꝛ Therẽtius.
- Indignantis vt proh ſine c dicit vt Georgius valla. proh dolor.
- Applaudentis vt euge. Scriptura. Euge ſerue bone.
- Blaſphemantis vt vah ſine c. Scriptura Vah qui deſtruis templum ꝛc.
- Plorantis ꝛ eiulantis: que plorando ꝛ eiulando eructatur.
- Preter quas ſunt alie multiplices iuxta varias hominũ affectiones.

¶ Sodes ſcđm Diomedem eſt aduerbiũ precationis: ſed donatus dicit exhortantis Therentius. Dic ſodes quis heri cryſidem habuit. Sed Priſcianus dicit eſſe verbũ defectiuum ꝛ valere ſi audes.

¶ Amabo cum accentu in prima interiectio amantis eſt comicis familiaris. Plautus. Noli amabo verberare lapidem ne offendas manum.

¶ Malum interiectio indignãtis. i. proh. Gellius. Que malum ratio eſt iſta. Plinius Que malum dementia iſta eſt. et profertur cum interrogatione.

¶ Infandum interiectio indignantis eſt. Virgilius. Infandum: ſiſtunt amnes terreꝗ dehiſcunt.

Amo verbum actiuum numeri ſingularis.

¶ Expedita determinatione Didaſcolica. i. doctrinali octo partium orationis quantum fieri potuit breuiſſime ſequitur exemplaris coniugatio verborum tam regularium quã irregularium.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-143082-p0044-5

Actiuis vt amo doceo lego audio.

Et ¶ Primo agit̃ de ꝯiugatiõe regłari ſm quattuor ꝯiugatiões eiuſdē que conueniunt triplicibus verbis ſcilicet

Paſſiuis vt amor doceor ꝛc.

Impſonalibus vt amat̃ docetur ꝛc.

¶ Secundo agitur de coniugatione irregulari illorum verborum fero feror. Sum volo. De alijs vero ꝛ defectiuis copioſe tractat Alexander Mancinellus ꝛ alij grãmatici.

¶ Sed verba impersonalia actiue vocis cõiunguntur ſolum in tercijs perſonis ſuorum perſonaliũ vt iuuat iuuabat iuuit iuuerat ꝛ ſic vlterius. Et dicit Georgius valla oĩa verba impersonalia carere ſupinis. Et venire a verbis actiuis vel neutralibus ſed non a paſſiuis cõmunibus vel deponentalibus.

¶ De formatione temporum.

¶ Preteritum perfectũ indicatiui format de ſe quinq; tempora reliqua oĩa formantur a preſenti indicatiui iuxta tritos ꝛ vſitatos verſiculos.

Verſus
Preteritum primi format de ſe tempora quinq;
Ram ſem rim ro ſe formabit cetera preſens.

¶ Sed varietas preteriti pfecti per oĩes coniugatiões videat̃ apud Alexandrum.

¶ De quantitate prime ſyllabe preteriti perfecti.

¶ Omne preteritũ perfectum duarum ſyllabarum cum ſuis compoſitis habet priorem longam paucis inde exceptis iuxta doctrinam Alexandri.

Verſus
Omnia preterita ponas diſſyllaba longa.
Que breuiant gemine vocales deme bibitq;
Et dedit atq; fidit ſcidit ꝛ ſtetit ꝛ tulit hec ſex

¶ Illa quãtitas ſumme notãda eſt ne in cõpoſitione ꝓferẽdo cõmittat̃ barbariſm⁹.

¶ De quantitate penultimi ſupini.

¶ Omne ſupinum diſſyllabũ producit penultimã exceptis decem vnde Alexander.

Verſus
Longa ſupina dabis diſſyllaba ſed breuiabis
Qui ſi ci ſa li i da ru ſta deq; ſupinis
Orta ſequuntur ea ſit ſtaturus tamen extra

¶ Et verba habentia vi in preterito mutantia vi in tum habent penultimã ſupini longam inde pauca excipiuntur iuxta doctrinam Alexandri.

Verſus
Ui tum dante prëit vocalis non breuiata
Qui ſi ci ſa li i cog ag demis ꝛ inde creata.

Impreſſum Erphordie per Matthеum Maler.
Anno domini. M. D. xvij.

[illegible]

[illegible] mutua [illegible] est quod alter [illegible] fecit [illegible]

[illegible] vitis [illegible] subponi [illegible]

Vltra vadimus ad questionem [illegible] sibi similiter et hec post alias
conditionibus [illegible] quia ad [illegible] ille [illegible]
[illegible] ad medium [illegible] temporis [illegible]
[illegible] copulatiuas
[illegible] ratio [illegible] quia [illegible] conditionalis est bona consequentia
Sed in [illegible] bona et formali consequentia impossibile est antecedens esse
verum sine consequente / quod consequens [illegible] antecedente
Ad rationem illius [illegible] quia [illegible] conditionalis falsa est mala con-
sequentia / sed in tali mala consequentia [illegible] in tali mala con-
sequentia antecedens [illegible] verum sine consequente [illegible]

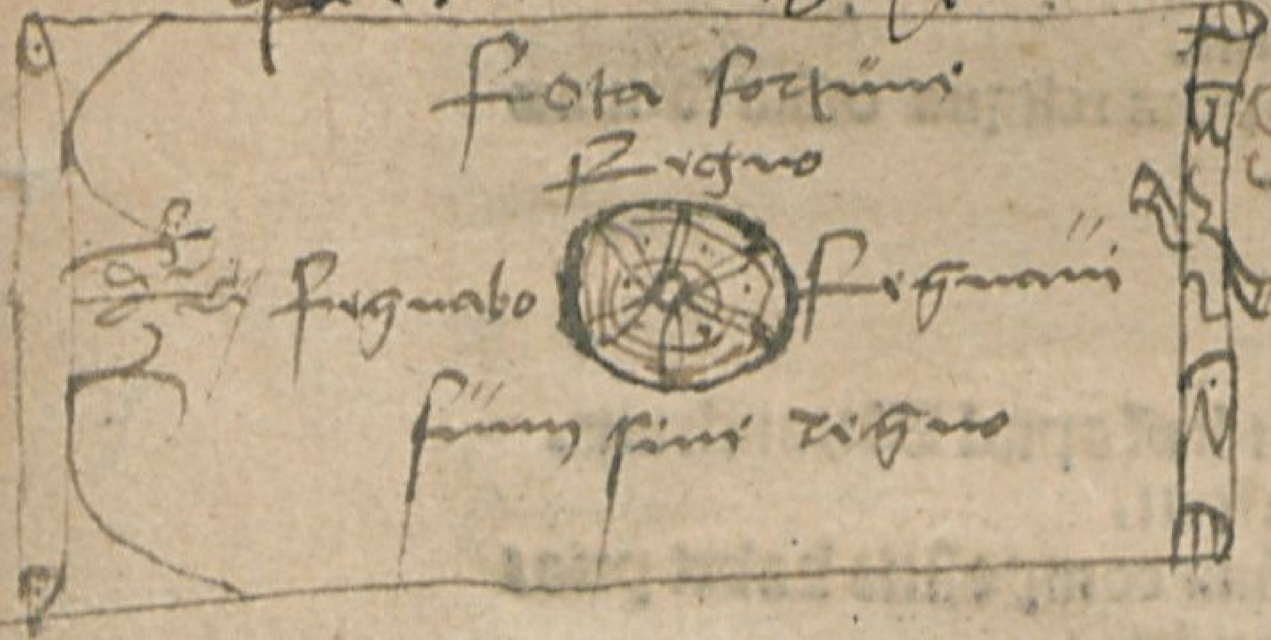

Signum [illegible] est [illegible]
[illegible] particularis

De [illegible]

Optima quis vendat in vina [illegible] quis
Nescio: sed sitit sicut [illegible]
Sordida [illegible] pedat
Dispiciam [illegible] qui cupis illa scire
Si [illegible] arta [illegible]
[illegible] angusta [illegible]

... alicatum cum uir
... in medium produci
... ceperunt · quod prima
... voce coacti sunt ·
... R. ... [illegible]
... clausum carcerali ... [illegible]
... blando confortat alloquio
... virgo ... christi ...
... v.
Ducit virgo de custo
dia cum magistra pug
... signo crucis ...
... ab angelo m
visitata · et de meton
... cum primo · et prunte
... magistram ... [illegible]
... et vero ... romanis
... [illegible]
... ipsum ... et socios

... respuentes ...
marentius fecit cremari ...
de octobris R. Angelis interea
... virgo beata ne timeas ...
... pia gratia liquit V. Confortans
... splendore puella
Audiens regi V. ...
na coniugis ipsi fertile
... virgini · cupie
bat ignorante viro ad ipsam
si posset accedere ...
post porphirio duci sibi fi
deli et simulari consilium dirit
... in medio ...
... serene · et in coro
nam auream imponere ... a
christo dicebat in mistam · R.
O quam felices per te sanctissima plurime
quos inter ... hostis
V. ... duce porphirio fit martir

... [illegible]
sponsam pie visitat consolatur et roborat
... filia ... ego sum quam ...
... R. Corpus virgineum ... venerabile
templum ... sanctissima angelico ... obsequio
V. Purum ... cum ... aula ...
R. O ... beata cum ...
... familiarum suscipe nota ...
V. ... sociata
... R. Regnum mundi. Laudes
Passionem gloriose virginis katerine
plebs celebret ...
memoras ...
... A. Post plurima supplicia ...
alma ad ...
... ad celum
...
... A. ...
... rex bone ...
spiritum et ...
... A. Rex de celis ...

... rex celestis ...
katerine ...
post lamentam ...
... A. Prudens
virgo filius es ...
... de mundo ...
... luce spectabilis ...
... et iherusalem ...
... filio A. Ave virgo
...
...
... supplicibus · Oratio
Deus qui nos ...
... tuum
...
...
adiuvari · Cap.
Benedictus deus ...

[illegible]
... ſpecu oīs carnis
... apli gaudentes a eſt
... qui digni ſunt ſc
... ihu xpi cōmenda
... omnes De aplis Capit
ne elegiſtis ſ ego
... ⁊ poſui nos ut
... fructū afferatis ⁊
... re maneat · alind
... maſiue ... ⁊ nō
... men ī nos manſit
... uolueritis petetis ſi
nobis ... [illegible]
[illegible]
Coll·
Concede ... [illegible]
... [illegible]
... uacatiua ...
... [illegible]

Dei nos q̄s opi ... [illegible]
beati apli ... ꝑ ...
uenanda ſollēpnitas · ⁊
teuotionē nobis augeat ⁊
ſalutem · ... [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Si quis ad ... [illegible]
dignitate · ut ... [illegible]
... [illegible]
Dona ... [illegible]
michi ... [illegible]
ad ... [illegible]
[illegible]

qui ... [illegible]
Virgo ... [illegible]
... [illegible]
In alexandria erat ... ꝑma
puella que dā noīe ... rate
rina · colli ... [illegible]
... [illegible]
... fuit · ut ... [illegible]
ret ei ſcōs ... [illegible]
[illegible]
Hec i pmo ... [illegible]
laus ... [illegible]
maxentiū · ... [illegible]
tēpur ... ⁊ pſia
... ad ſacrificia cogeret
[illegible]

neſt · ... [illegible]
ſp creature ... [illegible]
... [illegible]
Quis ... [illegible]
religione
ipā ... [illegible]
... puella ; ... [illegible]
... colli ... [illegible]
... ancilla · ... [illegible]
... [illegible]
[illegible]
V ... [illegible]

Interpretatio donati mi-noris ſcholaſtice exponēs diffinitio-nes octo partiū orationis cum accen tibus earundē in ſtudio Erphurdieſi per magiſtrū Bartholomeū de Uſin gen collecta et reuiſa ad dei laudem et reipublice litterarie profectum.

B.C. AD LECTOREM.

Heus puer hunc iterum premimus ſtu-dioſe libellum
Quo tibi grāmatices pateat om̄e gen⁹
Inſtruit hic breuiter ꝯpēdia pluria dices
Hoc nihil vtilius doctius eſſe nihil
Munere pro tanto dic ter q̄terq; benigne
Grates excubijs Bartholomee tuis

Uenundat Erffordie in Officia Matthei Maler in domo vulgariter (. zum ſchwartzen horn) . nūcu-pato prope mercatorum pontem.